

LEIT

DANI-
KOVIC

EXTRA

PROCES

GRUB

MADE

Productie 1

PRESIDENT ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE 's-GRAVENHAGE

Zitting van 4 maart 1999 te 11.15 uur

Pleitnotities van mr G.J.H. Houtzagers

inzake:

1. DE STAAT DER NEDERLANDEN
2. MINISTER-PRESIDENT W. KOK
3. DE VOORZITTER VAN DE TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL MEVROUW J. VAN NIEUWENHOVEN

tegen

DE VERENIGING VAN JURISTEN VOOR DE VREDE EN 141 ANDERE EISERS

1. Inleiding

In dit kort geding vorderen eisers onder andere de Staat te verbieden oorlogsgeweld jegens de Republiek Joegoslavië toe te passen of daarmee te dreigen, dan wel aan het dreigen met zodanig oorlogsgeweld mee te werken in NAVO-verband.

Ik zal eerst ingaan op de situatie in voormalig Joegoslavië, de besluitvorming van de Nederlandse regering, het overleg met het parlement en de opstelling van de NAVO. Daarna bespreek ik de vermeende schending van art. 2 lid 4 van het Handvest van de Verenigde Naties. Aansluitend maak ik, ook gezien de uitvoerige conclusie van eis, een aantal opmerkingen over verschillende onderwerpen die door eisers aan de

orde worden gesteld. Vervolgens ga ik in op de positie van de gedaagde natuurlijke personen. Ik rond af met een conclusie.

2. De situatie in voormalig Joegoslavië

Aan de hand van de Kamerstukken die u op voorhand zijn toegestuurd schets ik een beeld van de situatie in voormalig Joegoslavië vanaf oktober 1998.

In de brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie van 8 oktober 1998 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer wordt uitvoerig op die situatie ingegaan. Ik citeer een aantal passages uit deze brief:

"Sinds resolutie 1199 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties werd aangenomen op 23 september jl. is het gebruik van geweld met name door Servische leger- en politie-eenheden in Kosovo doorgestaan. Zo maakt de Secretaris-Generaal van de VN, Kofi Annan, in zijn rapport over de situatie in Kosovo van 3 oktober, waarvan u afschrift is toegegaan, melding van gruweldaden in Gornje Obrinje en in de streek van Golubovac. Vele duizenden mensen zijn in de laatste weken als gevolg van deze terreurcampagnes gevlucht of uit hun huizen verjaagd, terwijl hun have en goed werd vernietigd, geplunderd en verbrand. Zij voegen zich bij de meer dan 200 000 ontheemden in Kosovo en de 80 000 vluchtelingen in de buurlanden en andere delen van Servië. Met de winter voor de deur stevent Kosovo af op een humanitaire ramp.

(...)

Nu aan de diplomatieke initiatieven van de laatste maanden en dagen thans ook nadrukkelijk de mogelijkheid van het gebruik van militaire middelen door de NAVO wordt toegevoegd, lijkt het tot President Milosevic door te dringen dat de internationale gemeenschap bereid is haar eisen kracht bij te zetten.

(...)

Wij hebben de Tweede Kamer steeds geïnformeerd over de stappen ter opvoering van de druk op Milosevic en over de voorbereidingen door de NAVO van mogelijke militaire acties. Tijdens het Algemeen Overleg met de Kamer op 1 oktober hebben wij er ook nadrukkelijk op gewezen dat dit ertoe zou kunnen leiden dat Nederlandse eenheden worden betrokken bij militaire acties van de NAVO tegen de FRJ.

Bij alle overwegingen in deze brief staat voorop dat alles op alles moet worden gezet om een politieke oplossing te bereiken. De bemiddelings-

pogingen van de Amerikaanse ambassadeur Holbrooke en de Russische minister Ivanov en vele andere internationale initiatieven - ook van de OVSE - zijn erop gericht president Milosevic ertoe te bewegen resolutie 1199 onverkort uit te voeren. Maar indien deze blijft weigeren tegemoet te komen aan de eisen die de internationale gemeenschap aan hem stelt, komt er een moment waarop de noodzaak zich aandient en deze eisen - ook met militaire middelen - af te dwingen.

Nu dit moment - zoals het er thans naar uitziet - naderbij komt, stelt de Nederlandse regering vast dat blijvende weigering om resolutie 1199 uit te voeren, militair optreden in voldoende mate legitimeert. De eisen die de VR in resolutie 1199 stelt zijn gebaseerd op hoofdstuk VII van het Handvest van de VN. Dit betekent dat de situatie in Kosovo, vanwege de gevolgen voor de regionale vrede en veiligheid, door de internationale gemeenschap niet langer als een interne aangelegenheid van de FRJ wordt beschouwd.

(...)

Tegen deze achtergrond zal de NAVO-raad in de komende dagen waarschijnlijk een besluit nemen tot machtiging van de militaire autoriteiten van de NAVO een zogeheten Activation Order (ACTORD) voor luchtacties tegen de FRJ uit te vaardigen. Hierna worden de beschikbaar gestelde middelen overgedragen aan de NAVO-commandant, uiteraard steeds onder politieke controle van de NAVO-raad.

Militair optreden is alleen aan de orde wanneer alle politieke en diplomatieke middelen zijn uitgeput. Indien militaire middelen worden ingezet, zijn deze gericht, in het brede proces van internationale inspanningen, op het bereiken van de politiek-strategische hoofddoelstelling. Eventueel noodzakelijke militaire actie beoogt derhalve prompte naleving van resolutie 1199. Het gaat niet om een strafexpeditie.

(...)

De uitvoering van de eventuele operatie, waaraan het merendeel van de NAVO-landen deelneemt, wordt geautoriseerd door de NAVO-raad. De intensiteit en duur van de luchtaanvallen zijn afhankelijk van de reactie van Milosevic. In de planning is een aantal fasen voorzien, waarin verschillende militaire doelen kunnen worden aangevallen. Iedere volgende fase zal pas worden uitgevoerd na toestemming van de NAVO-raad.

De regering is zich terdege bewust van de risico's die verbonden zijn aan een militair optreden tegen de FRJ. (...) Alles is erop gericht door middel van uitvoering van resolutie 1199 - al dan niet militair afdwongen - te komen tot beëindiging van de gewelddadigheden in Kosovo, waardoor ontheemden voldoende vertrouwen krijgen om terug

te keren naar hun woonplaats en een gunstig klimaat voor onderhandelingen tussen de partijen kan ontstaan.

(...)

Wat betreft eventuele Nederlandse deelname aan luchtacties, heeft de Nederlandse regering besloten dat een dergelijke participatie verantwoord is indien, naast de in deze brief vermelde elementen van het Toetsingskader, ook aan de volgende voorwaarden wordt voldaan. Het moet duidelijk zijn dat een besluit tot ACTORD door de gehele NAVO wordt ondersteund en dat een zo groot mogelijke meerderheid van de bondgenoten ook actief aan de operaties meedoet. Dit impliceert dat er binnen de NAVO overeenstemming moet bestaan over de legitimiteit van een militair optreden."

Zie: Tweede Kamer 1998-1999, 22181, nr 213 (prod. 1).

Over deze brief heeft overleg plaatsgevonden met de Tweede Kamer. Ik citeer uit het verslag van dit overleg:

"Het antwoord van de regering

De minister van Buitenlandse Zaken dankte de Kamer voor de vriendelijke woorden over de brief van de regering. Duidelijk is dat de regering stond voor een heel zware afweging. Het gaat immers om een situatie die niemand wenst en waarover niet lichtvaardig mag worden gedacht. De regering besloot akkoord te gaan met ACTORD, maar wel onder duidelijke, harde condities. Deze houden onder meer in dat de gehele NAVO zich erachter schaart en dat een fors aantal NAVO-landen aan deze operatie deelneemt. Werkelijk alles is gedaan om tot een diplomatieke oplossing te komen. Dat zal ook gebeuren in de fasen die volgen als eventueel het luchtwapen moet worden gebruikt. Een andere voorwaarde is dat er voortdurend politieke controle op het hele proces blijft en dat in NAVO-verband wordt nagedacht over wat na elke stap volgt.

Resolutie 1199 bood naar de mening van de regering de basis voor wat nu voorligt. De minister was blij dat dit vrijwel Kamerbreed werd onderschreven. Alleen de SP-fractie bleek daaraan te twijfelen. Hij had zich geërgerd aan het feit dat het belang van deze resolutie hier en daar is gerelativeerd. De resolutie is gegrond op hoofdstuk VII van het handvest van de VN, op basis waarvan het mogelijk is geweld te gebruiken. Alle betrokkenen, ook Rusland en China, wisten op het moment dat deze resolutie door de Veiligheidsraad werd aangenomen wat de implicaties ervan zouden kunnen zijn.

(...)

In het proces dat leidt tot de situatie waarin gebruik moet worden gemaakt van het luchtwapen zitten ook een aantal fasen. Daarin zal telkens een politieke afweging aan de orde zijn, waarbij ook de Nederlandse regering wordt betrokken. Ook in de stadia daarna moet voortdurend worden nagedacht en gesproken. Het hele proces is erop gericht te bereiken dat met Milosevic een zinvolle politieke dialoog wordt gestart en dat de Servische eenheden uit Kosovo worden teruggetrokken, zodat humanitaire hulp kan worden geboden en de 50 000 vluchtelingen die in de bergen zitten begeleid kunnen terugkeren. Zolang geen situatie van evenwicht is ontstaan, kan dat niet gebeuren.

(...)

De inzet van de regering en van de NAVO is erop gericht ervoor te zorgen dat de humanitaire noodsituatie wordt opgelost. Daarop zijn de pogingen gericht Milosevic op niet mis te verstane wijze duidelijk te maken dat het de wereldgemeenschap menens is om op te treden. De verwachting is dat Milosevic alleen onder die dreiging eieren voor zijn geld kiest en voldoet aan wat in resolutie 1199 verlangd wordt. Het geven van humanitaire hulp in de huidige situatie is bijzonder moeilijk. Daarom ook is een NAVO-operatie noodzakelijk."

De Tweede Kamer heeft zich, zoals blijkt uit dit citaat, specifiek uitgesproken over het besluit van het kabinet als verwoord in de brief van de regering van 8 oktober 1998. Met uitzondering van de SP werd ingestemd met dit besluit.

Zie: Tweede Kamer 1998-1999, 22 181, nr 221.

In de brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie van 13 oktober 1998 wordt het volgende opgemerkt:

"Vanochtend heeft de NAVO-raad eenstemmig besloten de militaire autoriteiten te machtigen Activation Orders (ACTORD) voor luchtacties tegen de Federale Republiek Joegoslavië (FRJ) uit te vaardigen. Deze zullen evenwel niet eerder beginnen dan 96 uur na de uitvaardiging van ACTORD.

Hiermee komen de politieke, diplomatieke en militaire inspanningen om de implementatie van Veiligheidsraadsresolutie 1199 af te dwingen in een stroomversnelling.

Tegen de achtergrond van onze brief van 8 oktober jl. aan Uw Kamer heeft de Regering mede met het NAVO-besluit ingestemd om de

intensieve diplomatieke inspanningen van Ambassadeur Holbrooke te ondersteunen."

Zie: Tweede Kamer 1998-1999, 22 181, nr 215.

Uit het besluit van de NAVO-raad blijkt dus dat alle leden van de NAVO unaniem van oordeel waren dat onder de geschetste omstandigheden een militair optreden in NAVO-verband gerechtvaardigd is met het oog op de naleving van Veiligheidsraads-resolutie 1199.

In de brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie van 14 oktober 1998 wordt opgemerkt:

"De intensieve besprekingen van Ambassadeur Holbrooke namens de Contactgroep met President Milosevic hebben op 12 oktober jl. geleid tot een aantal toezeggingen. Dit is op zichzelf echter niet voldoende. Het zou niet de eerste keer zijn dat President Milosevic zich niet aan gemaakte afspraken houdt. Hoewel de militaire druk dus reeds een eerste effect heeft gesorteerd, dient de machtiging tot ACTORD onverkort te worden gehandhaafd.

De toezeggingen van President Milosevic hebben primair betrekking op de naleving van de in VR-resolutie 1199 gestelde eisen, waaronder het bereiken van een staakt-het-vuren, de terugtrekking van veiligheids-troepen, de terugkeer van ontheemden en de bewegingsvrijheid van waarnemers en hulpverleners. De FRJ heeft verklaard voorstellen voor te zullen leggen voor een zinvolle mate van zelfbestuur voor Kosovo, met inbegrip van verkiezingen voor een nog te vormen parlement. Eerste berichten wijzen op een afwijzende reactie van de Kosovo-Albanezen.

Ambassadeur Holbrooke heeft met het oog op de verificatie van deze toezeggingen overeenstemming bereikt met President Milosevic over een tweetal conceptteksten, die echter nog door de NAVO en de OVSE moeten worden beoordeeld."

Zie: Tweede Kamer 1998-1999, 22 181, nr 216.

In de brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie van 2 november 1998 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer wordt het volgende opgemerkt:

"Het handhaven van de militaire druk van de NAVO heeft geleid tot een verbetering van de situatie in Kosovo en meer zicht op een vreedzame oplossing van het conflict.

Politieke en humanitaire situatie

De NAVO had President Milosevic tot 27 oktober de tijd gegeven om gevolg te geven aan de eisen van VR-resolutie 1199. Op 24 en 25 oktober jl. hebben SACEUR en de voorzitter van het Militair Comité van de NAVO een bezoek gebracht aan Belgrado. Daarbij is duidelijk gemaakt dat er nog geen sprake was van volledige naleving van deze eisen: President Milosevic is indringend gewaarschuwd dat de NAVO bij het verstrijken van de hogergenoemde termijn niet zou aarzelen tot uitvoering van luchtacties over te gaan."

Zie: Tweede Kamer 1998-1999, 22 181, nr 218.

Naar aanleiding van het akkoord Holbrooke-Milosevic wordt in de brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie van 4 december 1998 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal opgemerkt:

"Het akkoord Holbrooke-Milosovic en de daaraan intussen gegeven uitvoering heeft bijgedragen aan een aanmerkelijke verbetering van de humanitaire situatie in Kosovo. Volgens gegevens van UNHCR zijn ongeveer 65 000 personen teruggekeerd naar hun woonplaats.

(...)

Het akkoord is daarnaast gericht op een politieke oplossing voor dit gebied. Deze oplossing zal zowel gebaseerd moeten zijn op de territoriale integriteit van de Federale Republiek Joegoslavië (FRJ) als een vergaande mate van autonomie voor de Kosovo-Albanen. De onderhandelingen hierover met de partijen worden gevoerd door VS-bemiddelaar Hill en EU-gezant Petritsch, op basis van het door de Contactgroep en de EU goedgekeurde voorstel voor een interimregeling van drie jaar met een vergaande mate van zelfbestuur voor de Kosovo-Albanen."

Zie: Tweede Kamer 1998-1999, 22 181, nr 225.

Naar aanleiding van de vreselijke gebeurtenissen in Racak op 15 januari jl. schrijft de Minister van Buitenlandse Zaken op 18 januari 1999 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal het volgende:

"Met het toenemende aantal gewelddadige incidenten lijkt de kans op volledige hervatting van de gewapende strijd tussen partijen met de dag groter te worden. Deze ontwikkeling is uitermate zorgwekkend en mag door de internationale gemeenschap niet getolereerd worden. Eerste ondergetekende is hierover ook benaderd door de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken, mevrouw Albright. Het is thans van belang dat de internationale gemeenschap de partijen op eensgezinde en krachtige wijze (nogmaals) oproept tot terughoudendheid en wijst op de mogelijke consequenties van hun gedrag. In het bijzonder zal hierbij, met verwijzing naar de gruwelijke slachting in Racak, president Milosevic moeten worden gewezen op de mogelijke gevolgen van voortgezette niet-naleving van de relevante VR-resoluties, waaronder de mogelijkheid van militaire acties door de NAVO.

(...)

Verder komt de Veiligheidsraad van de VN heden in een spoedzitting bijeen. De EU-Troika zal een demarche uitvoeren in Belgrado en buitengewoon overleg in EU-kader is voorzien voor 19 dezer. Boven genoemde verklaringen van NAVO, OVSE en EU zijn als bijlage bij deze brief gevoegd."

Zie: Tweede Kamer 1998-1999, 22 181, nr 229 (prod. 2).

In de brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie van 20 januari 1999 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal wordt het volgende opgemerkt:

"De situatie in Kosovo blijft zeer gespannen. Na het bloedbad in Racak op 15 dezer en de scherpe internationale veroordeling aan het adres van president Milosevic, zijn de vijandelijkheden niet gestaakt en is er evenmin sprake van terugtrekking van eenheden. Servische troepen zijn, tegen het nadrukkelijk advies van de KVM in, op 17 dezer naar Racak teruggekeerd, waarna opnieuw gevechten uitbraken. Volgens UNHCR zijn ca. 5500 personen het gebied rond Racak ontvlucht; een deel hiervan zou zich schuilhouden in de nabijgelegen bergen.

(...)

Tijdens een tweede zitting van de Veiligheidsraad op 19 dezer werd overeenstemming bereikt over een presidentiële verklaring over Kosovo (in bijlage aan deze brief toegevoegd). In deze verklaring wordt het bloedbad in Racak krachtig veroordeeld, evenals de houding van de FRJ ten aanzien van ambassadeur Walker en hoofdaanklager Arbour.

(...)

Zie: Tweede Kamer 1998-1999, 22 181, nr 230 (prod. 3).

In de brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie van 2 februari 1999 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal wordt het volgende opgemerkt:

"Contactgroep

De Contactgroep, bestaande uit de VS, Rusland, het VK, Frankrijk, Duitsland, Italië en het EU-voorzitterschap, heeft op 29 januari jl. in Londen overeenstemming bereikt over een concreet plan van aanpak voor het bereiken van een interimregeling voor Kosovo, gekoppeld aan een strak tijdschema (zie bijlage). De Contactgroep heeft vertegenwoordigers van de FRJ en Servië, en van de Kosovo-Albanen, gesommeerd vóór 6 februari a.s. te beginnen met onderhandelingen in Rambouillet (ten zuidwesten van Parijs). Deze onderhandelingen zullen onder co-voorzitterschap staan van de Britse en Franse ministers van Buitenlandse Zaken, Cook en Vedrigne, met directe betrokkenheid van de Contactgroep. Als onderhandelaars tijdens de conferentie zullen de VS-bemiddelaar Hill, EU-gezant Petritsch en een nog aan te wijzen Russische vertegenwoordiger optreden. De onderhandelingen zouden maximaal een week mogen duren, eventueel verlengd met nog een week. De partijen hebben in totaal dus 21 dagen gekregen om tot een politiek akkoord te komen. De Contactgroep heeft benadrukt beide partijen aansprakelijk te zullen houden indien zij weigeren hieraan mee te werken.

(...)

NAVO

De NAVO-raad heeft op 30 januari jl. overeenstemming bereikt over een laatste waarschuwing aan de partijen in Kosovo. In het NAVO-ultimatum wordt aangedrongen op de naleving van de eisen van de internationale gemeenschap en de eisen zoals geformuleerd in de resoluties 1160, 1199 en 1203 van de VN-Veiligheidsraad. Voorts wordt de strategie van de Contactgroep ondersteund om op 6 februari a.s. onderhandelingen tussen de partijen te doen beginnen. De NAVO spreekt de bereidheid uit tot het nemen van elke maatregel die noodzakelijk is om:

- a. een humanitaire catastrofe af te wenden
- b. een politieke regeling tot stand te brengen
- c. naleving van de eisen van de internationale gemeenschap (incl. de afspraken tussen de NAVO en de FRJ over de terugtrekking van eenheden) te bereiken.

De tekst van de NAVO-verklaring is op 30 januari jl. door Secretaris-Generaal Solana per brief overgebracht aan President Milosevic en Dr. Rugova (zie bijlage). De NAVO-raad heeft Solana gemachtigd zo nodig tot luchtacties, waarvoor de ACTORDs reeds zijn goedgekeurd, te besluiten om de eisen kracht bij te zetten. Een dergelijk besluit zal worden voorafgegaan door consultaties met de Bondgenoten en rekening houden met de ontwikkelingen op de grond en het verloop van het onderhandelingsproces. SG Solana zal hierbij tevens rekening houden met de opstelling van het leiderschap en gewapende groeperingen van de Kosovo-Albanen.

VN-Veiligheidsraad

De VN-Veiligheidsraad heeft op 29 januari jl. een presidentiële verklaring aanvaard (zie bijlage), waarin de voorgestelde aanpak van de Contactgroep voor het bereiken van een politiek akkoord wordt ondersteund. De VR roept de partijen op hun verplichtingen na te komen en samen te werken met de Contactgroep.

Nederlandse positie

De Regering steunt de door de Contactgroep overeengekomen strategie. In NAVO-kader heeft Nederland zich uitgesproken voor verhoging van de militaire druk op de partijen."

Zie: Tweede Kamer 1998-1999, 22 181, nr 233 (prod. 4).

Er is ruim twee weken intensief onderhandeld in Rambouillet. Dit heeft nog geen akkoord opgeleverd, maar volgens de Contactgroep wel consensus op een aantal belangrijke aspecten. Ik verwijs voor een uiteenzetting over de voorlopige uitkomst van het onderhandelingsproces in Rambouillet naar productie 7; de brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie van 24 februari 1999 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer. De Contactgroep is van opvatting dat een akkoord mogelijk is indien partijen het eens kunnen worden over de wijze van implementatie en de modaliteiten voor een internationale civiele en militaire presentie voor de uitvoering van een akkoord. Overeengekomen is dat de onderhandelingen in Rambouillet een vervolg zullen krijgen met een nieuwe bijeenkomst over de implementatie van een akkoord op 15 maart in Frankrijk. In de "co-chairmen's

conclusions" van de onderhandelingen (zie bijlage bij productie 7) worden de partijen opgeroepen zich te onthouden van acties die de te bereiken resultaten kunnen ondermijnen. In het bijzonder wordt van partijen verwacht dat zij een staakt het vuren in acht zullen nemen en de relevante VR-resoluties zullen naleven.

In deze brief wordt door de beide Ministers benadrukt dat zolang een politieke benadering tot de mogelijkheden behoort deze te verkiezen valt boven een militaire. Helaas is er toch weer sprake geweest van een hervatting van gevechten. Dat is ook de reden dat in de hiervoor genoemde brief door de Ministers wordt geschreven:

"Van belang is in dit verband dat de dreiging van NAVO-luchtacties onverminderd van kracht blijft."

Gezien het vorenstaande kunnen mijns inziens de volgende conclusies getrokken worden:

1. de dreiging om in NAVO-verband militair op te treden heeft onmiskenbaar een positief effect gehad op het streven van de internationale gemeenschap om de strijdende partijen in voormalig Joegoslavië ertoe te brengen de Veiligheidsraadsresolutie 1199 na te leven;
2. de Nederlandse regering is van oordeel dat de blijvende weigerachtigheid om Veiligheidsraadsresolutie 1199 uit te voeren militair optreden in NAVO-verband in voldoende mate legitimeert;
3. het oordeel van de Nederlandse regering wordt - bijna unaniem - gedeeld door de Tweede Kamer;
4. de lidstaten van de NAVO zijn unaniem van oordeel dat een militair optreden in NAVO-verband gerechtvaardigd is met het oog op naleving van Veiligheidsraadsresolutie 1199.

Uit deze schets blijkt dat in internationaal verband alles op alles wordt gezet om een vreedzame oplossing te bereiken. Er wordt door de verschillende internationale organisaties, waaronder de OVSE, de EU en de NAVO, druk uitgeoefend op de strijdende partijen om de Veiligheidsraadsresoluties na te leven. Door de Contactgroep, waarvan ook Rusland deel uitmaakt, is een concreet plan van aanpak opgesteld voor het bereiken van een interimregeling. Mocht een dergelijke regeling

niet worden bereikt, dan zal dit een eventueel noodzakelijk militair ingrijpen in NAVO-verband dichterbij brengen.

3. Vermeende schending art. 2 lid 4 Handvest van de Verenigde Naties

Eisers menen dat er onvoldoende volkenrechtelijke legitimatie is voor het dreigen met militair optreden in NAVO-verband. Zij menen dat hiervoor een afzonderlijke resolutie van de Veiligheidsraad vereist is. Zij stellen dat, zonder een dergelijke resolutie, een militair optreden in voormalig Joegoslavië in strijd is met art. 2 lid 4 van het Handvest van de Verenigde Naties. Deze stellingen worden, gezien de hiervoor getrokken conclusies, niet gedeeld door de Nederlandse regering, de Tweede Kamer en de NAVO.

Met betrekking tot de vermeende schending wordt opgemerkt dat eisers niet rechtstreeks rechten kunnen ontleen aan art. 2 lid 4 van het Handvest van de Verenigde Naties. Deze bepaling kan niet worden aangemerkt als een ieder verbindende verdragsbepaling in de zin van art. 93 van de Grondwet. Een ieder verbindende bepalingen zijn bepalingen die verbindende kracht hebben jegens burgers (private personen, inclusief privaatrechtelijke rechtspersonen). Een bepaling kan naar haar inhoud een ieder verbinden indien aan twee voorwaarden is voldaan. In de eerste plaats dienen bij de uitvoering of naleving van de bepaling rechtstreeks belangen van particulieren betrokken te zijn. In de tweede plaats moet de bepaling zelf door bestuur of rechter kunnen worden toegepast. In de woorden van de Hoge Raad: "De bepaling moet van dien aard zijn dat zij in de nationale rechtsorde zonder meer als objectief recht kan functioneren. Een bepaling die slechts kan worden uitgevoerd door middel van nadere volkenrechtelijke maatregelen of door middel van nationale wetgeving, voldoet niet aan de laatste voorwaarde. Voor de vraag of aan de laatste voorwaarde is voldaan is met name van belang of de bepaling voldoende concreet is."

Zie:

HR 30 mei 1986, NJ 1986, 688 (PAS);
HR 18 april 1995, NJ 1995, 619 ('tH).

Verg.:

HR 10 november 1989, NJ 1991, 248 (prof. mr P.H. Kooijmans).

Voor de stelling van de Staat dat eisers niet rechtstreeks rechten kunnen ontlelen aan art. 2 lid 4 van het Handvest zijn verschillende argumenten aan te voeren. In de eerste plaats zijn in het Handvest normen opgenomen die bij uitstek zien op de betrekkingen tussen staten onderling (niet tussen de staten en burgers), zoals blijkt uit de formulering van art. 2 lid 4 van het Handvest van de Verenigde Naties. In de tweede plaats dient acht geslagen te worden op de inhoud van andere bepalingen uit het Handvest die van belang zijn voor de uitleg van art. 2 lid 4. In dit verband kan gewezen worden op de artt. 39 tot en met 51 van het Handvest, hoofdstuk VII van het Handvest, dat de mogelijkheid schept tot het treffen van maatregelen tegen een staat in geval van overtreding van art. 2 lid 4. Ook deze bepalingen richten zich uitsluitend tot staten en internationale organisaties. Aan de bepalingen ligt de veronderstelling ten grondslag dat (lid-)staten op de naleving van art. 2 lid 4 toezien. Dit zijn duidelijke aanwijzingen dat de verdragsluitende partijen aan de hier aan de orde zijnde bepalingen van het Handvest geen rechtstreekse werking hebben willen verbinden.

Ook in de literatuur wordt ervan uitgegaan dat burgers geen rechtstreeks beroep kunnen doen op art. 2 lid 4 van het Handvest van de Verenigde Naties. In "The Charter of the United Nations, A Commentary" (ed. B. Simma), Oxford 1994, wordt bij art. 2 sub 4 door Randelzhofer opgemerkt:

"Art. 2(4) stipulates that it is the members of the UN who shall refrain from the threat or use of force. According to Art. 4 of the Charter, only states are eligible to become members of the UN. *Thus the prohibition of the use of force indisputably only protects and is only addressed to states.* It does not matter in this respect whether the states recognize each other. Even states that are not members of the UN are protected, though not bound, by Art. 2(4), owing to the provision's broad wording ('any state')." (p. 115)

Het Handvest voorziet ook in een gerechtelijk orgaan, te weten het Internationaal Gerechtshof (art. 92 van het Handvest van de Verenigde Naties). Op grond van het Statuut van het Internationaal Gerechtshof kunnen slechts staten partij zijn in voor het Hof te brengen zaken. Ik verwijs naar art. 34 van het Statuut van het Internatio-

naal Gerechtshof. Krachtens art. 36 van dit Statuut strekt de rechtsmacht van het Hof zich uit tot alle zaken die de partijen daaraan voorleggen, en tot alle kwesties die in het bijzonder worden genoemd in het Handvest van de Verenigde Naties of in van kracht zijnde verdragen en conventies. Een dergelijke kwestie kan ook betrekking hebben op de vraag of een lidstaat door militair optreden of een dreigen daarmee in strijd handelt met het bepaalde in het Handvest van de Verenigde Naties. In dat geval gaat het om een geschil tussen staten dat beslecht kan worden door het Internationaal Gerechtshof. Dat gebeurt ook regelmatig. Ik noem bij wijze van voorbeeld de volgende zaken:

Internationaal Gerechtshof, 24 mei 1980, inzake United States of America/Iran, ICJ-reports 1980, p. 3;
Internationaal Gerechtshof, 27 juni 1986, inzake Nicaragua/United States of America, ICJ-reports 1986, p. 14.

De vraag of een bepaald handelen van een staat in strijd is met het Handvest van de Verenigde Naties is dus een vraag die op volkenrechtelijk niveau, d.w.z. tussen staten, beantwoord dient te worden. Art. 2 lid 4 van het Handvest van de Verenigde Naties is daar bij uitstek een voorbeeld van. Die bepaling komt derhalve niet voor rechtstreekse toepassing in het Nederlandse recht in aanmerking. Op deze bepaling kan derhalve geen rechtstreeks beroep worden gedaan door eisers wegens het ontbreken van het een ieder verbindende karakter als bedoeld in art. 93 Grondwet. Dat geldt overigens evenzeer voor de hoofdstukken VII en VIII van het Handvest van de Verenigde Naties (art. 39 t/m 54).

4. Verschillende andere onderwerpen die door eisers aan de orde worden gesteld

In de conclusie van eis wordt ook aangevoerd dat er sprake zou zijn van een (dreigende) schending van het Eerste Aanvullende protocol bij de verdragen van Genève. De verdragen van Genève van 12 augustus 1949 (Stb. 1949, nrs 246-249) betreffen beperkingen op de oorlogvoering. Zij geven regels voor de behandeling van krijgsgevangenen, burgers etc. Het Eerste Aanvullende protocol geeft nadere regels voor de bescherming van slachtoffers. De verdragen zien op beperkingen van een gewapend conflict wanneer dat eenmaal is uitgebroken. Er is geen sprake van een dergelijk gewapend conflict. In dit verband dient benadrukt te worden dat zelfs in

het geval van een dergelijk conflict de vermeende schending van art. 2 lid 4 van het Handvest, niet automatisch leidt tot de conclusie dat er sprake zou zijn van schending van het Eerste Aanvullende protocol bij de verdragen van Genève. Een eventuele schending van humanitair oorlogsrecht dient geïndividualiseerd te worden.

Met betrekking tot de doelen van een eventueel militair optreden in NAVO-verband citeer ik wederom uit het verslag van het overleg dat op 8 oktober 1998 heeft plaatsgevonden tussen de Vaste Commissies voor Buitenlandse Zaken en Defensie met de Ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie.

"Het doelgebied van de NAVO-aanvallen is de gehele voormalige republiek Joegoslavië. De doelen zijn militair-strategisch, waarbij gedacht kan worden aan commandocentrales, luchtverdedigings-systemen, militaire eenheden en zware wapens. In de eerste fase zal de aandacht zich voornamelijk op Kosovo richten en zullen de aanvallen zeer sterk gericht zijn op het uitschakelen van luchtverdedigingssystemen ter vermindering van de risico's van de inzet van vliegtuigen in volgende fasen. Indien Milosevic blijft weigeren te reageren, kan het moment aanbreken dat de betekenis van "militair strategisch" wordt verruimd en dat ook doelen als elektriciteitscentrales en olieopslagplaatsen worden gekozen. Nadrukkelijk niet de bedoeling is burgerdoelen aan te vallen. Er wordt bijzonder veel gedaan aan het optimaal beperken van collateral damage. Daarvoor worden slimme wapens ingezet, zoals ook in Irak gebeurde. De mogelijkheid is aanwezig dat luchtverdedigingssystemen richting burgerbevolking worden verplaatst, waardoor burgers het risico lopen slachtoffer te worden van luchtaanvallen, maar de minister wees erop dat vrij nauwkeurig te volgen is waarheen dergelijke systemen verplaatst worden."

Zie: Tweede Kamer 1998-1999, 22 181, nr 221.

Een eventueel militair optreden in NAVO-verband richt zich dus op militaire doelen in voormalig Joegoslavië. Ook de NAVO is zich ervan bewust dat zij zich dient te houden aan de grenzen gesteld door het recht dat van toepassing is in gewapende conflicten. Van enige (dreigende) schending van het Eerste Aanvullende protocol bij de hiervoor genoemde verdragen is dan ook geen sprake.

Eisers voeren ook nog aan dat er sprake zou zijn van Nederlandse medeplichtigheid aan (dreigend) disproportioneel wapengeweld. Ook hiervan is geen sprake. Ik verwijst

wederom naar de hiervoor genoemde brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie van 8 oktober 1998. Uitdrukkelijk is aangegeven dat de intensiteit en de duur van eventuele luchtaanvallen in NAVO-verband afhankelijk is van de reactie van de strijdende partijen. In de door de NAVO opgestelde planning is een aantal fasen voorzien waarin verschillende militaire doelen kunnen worden aangevallen. Nadat een fase is voltooid dient beoordeeld te worden of verder militair optreden noodzakelijk is. Vandaar dat iedere volgende fase aan de orde komt in de NAVO-raad.

Eisers stellen ten onrechte dat Nederland in het kader van de "Activation Order" afstand gedaan zou hebben van de beslissingsbevoegdheid over de inzet van Nederlandse wapens. Ik citeer wederom uit de brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en van Defensie van 8 oktober 1998:

"In alle achtereenvolgende fasen moet maximaal gebruik worden gemaakt van alle denkbare diplomatieke - o.a. ook van de OVSE - en politieke middelen om tot een vreedzame implementatie van resolutie 1199 te komen. Ook zal gedurende het gehele proces een voortdurende politieke controle op elke individuele fase van eventueel militair optreden gegarandeerd moeten zijn en zal men zich in elke fase rekenschap moeten geven van de gevolgen en de implicaties voor besluitvorming over de volgende fase(n). Het besluit van de Nederlandse regering om in de NAVO-raad akkoord te gaan met een machtiging tot ACTORD en eventueel daarop volgende Nederlandse deelname aan luchtacties, is dus gebonden aan de hierboven genoemde voorwaarden."

Zie: Tweede Kamer 1998-1999, 22181, nr 213 (prod. 1).

Alvorens er derhalve wordt overgegaan tot een volgende fase komt een dergelijk onderwerp in de NAVO-raad aan de orde. Aldus zal telkens een politieke afweging aan de orde zijn waarbij ook de Nederlandse regering wordt betrokken. Van het afstand doen van een beslissingsbevoegdheid over de inzet van Nederlandse wapens is dan ook geen sprake.

5. Positie gedaagde natuurlijke personen

In privé gedagvaard zijn onder andere de Minister-President en de Voorzitter van de Tweede Kamer. In gemoede kan mijns inziens niet volgehouden worden dat door

mee te werken aan de besluitvorming inzake een eventueel militair optreden in NAVO-verband er sprake zou zijn van een oorlogsmisdrijf. Voor die stelling ontbreekt ook iedere onderbouwing. In de besluitvorming heeft steeds vooropgestaan dat alles op alles moet worden gezet om een politieke oplossing te bereiken. Militair optreden is alleen aan de orde wanneer alle politieke en diplomatieke middelen zijn uitgeput. Met betrekking tot de eventuele Nederlandse deelname aan luchtacties verwijs ik u naar de hiervoor gegeven uiteenzetting.

De vordering om de Minister-President en de Voorzitter van de Tweede Kamer te bevelen om persoonlijk en individueel af te zien van iedere verdere medewerking aan besluitvorming die kan leiden tot de inzet van militaire middelen in NAVO-verband stuit ook op een ander bezwaar. Het toewijzen van een dergelijke vordering zou betekenen dat de noodzakelijke politieke besluitvorming gefrustreerd zou worden. Een dergelijke ingreep zou een goed functioneren van de parlementaire democratie beletten. In dit verband verwijs ik naar het vonnis van de President van de Arrondissementsrechtbank te 's-Gravenhage van 15 januari 1999 in de zaak Irak (rolnummer 98/1712).

Een eventuele veroordeling van de Staat richt zich, zoals bekend, ook tot de organen van de Staat. Er is geen enkele reden waarom er derhalve personen in dienst van de Staat in privé betrokken zouden moeten worden in deze procedure. Nu ook iedere goede grond ontbreekt voor het verwijt dat de Staat en gedaagden zich schuldig zouden maken aan het plegen van een oorlogsmisdrijf meen ik ook dat eisers geen voldoende processueel- dan wel materieelrechtelijk door het bepaalde in art. 6:162 BW beschermd belang hebben bij het gevorderde. Hetzelfde geldt voor de andere gedaagde natuurlijke personen.

6. Conclusie

Er is geen sprake van een (dreigend) onrechtmatig handelen van de Staat of van de gedaagde natuurlijke personen. Zoals hiervoor uiteengezet zijn er meerdere redenen waarom eisers niet-ontvankelijk dienen te worden verklaard in hun vorderingen, dan wel dat deze vorderingen dienen te worden afgewezen; kosten rechtens.

Productie 2

IN NAAM DER KONINGIN!

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK 's-GRAVENHAGE
Sector Civiel Recht - President

Vonnis in kort geding van 18 maart 1999,
gewezen in de zaak met rolnummer KG 99/69 van:

1. de vereniging VERENIGING VAN JURISTEN VOOR DE VREDE, gevestigd te Utrecht;
2. de vereniging VERENIGING VAN ANTI-FASCISTISCHE OUD-VERZETSSTRIJDERS: BOND VAN ANTI-FASCISTEN, gevestigd te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn;
3. de stichting STICHTING TRIBUNAAL VOOR DE VREDE, gevestigd te Rotterdam;
4. NADA STANOJEVIC, wonende te Etten-Leur;
5. DUSKA VUKASINUVIC, wonende te Etten-Leur;
6. DRAGA GOSNIIC, wonende te Etten-Leur;
7. MILICA STARCEVIC, wonende te Etten-Leur;
8. SRBIJANKA CVETCOVIC, wonende te Etten-Leur;
9. BORKA RADOICIC, wonende te Etten-Leur;
10. DUSAN ZIVANOCIC, wonende te Etten-Leur;
11. BLAGOJA ILIEVSKI, wonende te Etten-Leur;
12. DIVNA ILIEVSKI, wonende te Etten-Leur;
13. DIVNA MALINOVA, wonende te Etten-Leur;
14. DANICA MILUTINOVIC, wonende te Etten-Leur;
15. SLOBODANKA NEDELJKOVIC, wonende te Etten-Leur;
16. DIVNA KALANJA, wonende te Etten-Leur;
17. CORNELIS RICHARD NANNES, wonende te Etten-Leur;
18. MILKA NANNES-NIKOLIC, wonende te Etten-Leur;
19. GERARDUS BERNARD, wonende te Etten-Leur;
20. ZORICA BERNARD-DIORDJEVIC, wonende te Etten-Leur;
21. DINAS MORIMOV, wonende te Rotterdam;
22. PETAR IOSIC, wonende te San Pedro, CA: USA;
23. MILENA IOSIC, wonende te San Pedro, CA: USA;
24. TOMIN LAZA, wonende te Metford, OR: USA;
25. OZREN DIUKICH, wonende te Los Angeles, CA: USA;
26. HELENA DIUKICH, wonende te Los Angeles, CA: USA;
27. VAL DIUKICH-GLENDALE, wonende te Los Angeles, CA: USA;
28. SUZAN DIUKICH-GLENDALE, wonende te Los Angeles, CA: USA;
29. BRADLEY DIUKICH, wonende te San Diego, CA: USA;
30. JOOP SMIDT, wonende te Utrecht;
31. JENNY LIGTENBERG, wonende te Heerhugowaard;
32. CATHERINA ERICA HÖHNE-SPARBORTH wonende te Hoorn;
33. HENDRIK VAN LUTTIKHUIZEN, wonende te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn;
34. ALIDA DE VRIES, wonende te Hoenderloo, gemeente Apeldoorn;
35. DIRK PLUG, wonende te Hoorn;
36. EMIEL CASPAR MARIA WENNEN, wonende te Utrecht;
37. DIRK GREGOR HORST SIMON PLUG, wonende te Heerlen;
38. SNEZANA BOGDANOVIC, wonende te Amsterdam;
39. SEKA MARKOVIC, wonende te Amsterdam;
40. RADOJKO LEPOJEVIC, wonende te Resignac, republiek Servië;
41. MILENTJA LEPOJEVIC, wonende te Resignac, republiek Servië;

42. DRAGAN LEPOJEVIC, wonende te Resignac, republik Servië;
43. GOSA LEPOJEVIC, wonende te Resignac, republik Servië;
44. RADIVOJE STANIC, wonende te Mala Plana, republik Servië;
45. ZAGORKA STANIC, wonende te Mala Plana, republik Servië;
46. RADOJKA STANIC, wonende te Mala Plana, republik Servië;
47. LOSA SIMOVIC, wonende te Mala Plana, republik Servië;
48. INA SIMOVIC, wonende te Mala Plana, republik Servië;
49. VUKASIN RADOMIROVIC, wonende te Podujevo, republik Servië;
50. RADMILA RADOMIROVIC, wonende te Podujevo, republik Servië;
51. BOBAN DJURICKOVIC, wonende te Nis, republik Servië;
52. DUSICA DJURICKOVIC, wonende te Nis, republik Servië;
53. VLADIMIR DJURICKOVIC, wonende te Nis, republik Servië;
54. BILJANA DJURICKOVIC, wonende te Nis, republik Servië;
55. MARKO PANTIC, wonende te Djakovica, republik Servië;
56. DRAGINJA PANTIC, wonende te Djakovica, republik Servië;
57. MIROSLAV PANTIC, wonende te Djakovica, republik Servië;
58. MIROSLAVA PANTIC, wonende te Djakovica, republik Servië;
59. OBRAD SESLIJA, wonende te Ajvalija, republik Servië;
60. MIJO SESLIJA, wonende te Ajvalija, republik Servië;
61. MILORAD SESLIJA, wonende te Ajvalija, republik Servië;
62. ZORAN SESLIJA, wonende te Gnjilana, republik Servië;
63. LIUBINKO NIKOLIC wonende te Kisnica, republik Servië;
64. LJILJANA NIKOLIC wonende te Kisnica, republik Servië;
65. MISKO NIKOLIC wonende te Kisnica, republik Servië;
66. MIRKA NIKOLIC wonende te Kisnica, republik Servië;
67. VLASTIMIR DJURINAC, wonende te Kos, republik Servië;
68. NATASIA DJURINAC, wonende te Kos, republik Servië;
69. NEBOISA NIKOLIC, wonende te Prokupije, republik Servië;
70. VESNA NIKOLIC, wonende te Prokupije, republik Servië;
71. RADOVAN NIKOLIC, wonende te Prokupije, republik Servië;
72. IAN TRAJKOVIC, wonende te Prokupije, republik Servië;
73. DRAGAN RADOSAVLJEVIC, wonende te Vlahovo, republik Servië;
74. BISERKA RADOSAVLJEVIC, wonende te Vlahovo, republik Servië;
75. RADMILA NIKOLIC, wonende te Vlahovo, republik Servië;
76. MLLIJA PETKOVIC, wonende te Leskovac, republik Servië;
77. RADE PETKOVIC, wonende te Leskovac, republik Servië;
78. MILAN PETKOVIC, wonende te Leskovac, republik Servië;
79. GICA MARKOVIC, wonende te Pec, republik Servië;
80. GORAN MARKOVIC, wonende te Pec, republik Servië;
81. MILENJA MARKOVIC, wonende te Pec, republik Servië;
82. GORDANA PETKOVIC, wonende te Pec, republik Servië;
83. MIRKO PETKOVIC, wonende te Pec, republik Servië;
84. DRAGANA ZIVANOVIC, wonende te Belgrado, republik Servië;
85. STAKA ZIVANOVIC, wonende te Belgrado, republik Servië;
86. MILOVAN SPANIC, wonende te Burbank, CA: USA;
87. MILENA SPANIC, wonende te Burbank, CA: USA;
88. SLAVISA SPANIC, wonende te Burbank, CA: USA;
89. YASNA ZIVANOVIC, wonende te Parijs, Frankrijk;
90. ZOSA JOVICIC, wonende te Burbank, CA: USA;

91. SVETO GUSA, wonende te St. Gabriël, CA: USA;
92. D. SONCONIC, wonende te Fullerton 92831, CA: USA;
93. R. VISKONIC, wonende te Fullerton 92831, CA: USA;
94. SVETLANA IOVICIC, wonende te Burbank, CA: USA;
95. SELENA IOVICIC, wonende te Burbank, CA: USA;
96. MILOMIR IOVICIC, wonende te Burbank, CA: USA;
97. MILKA TRIVKO, wonende te Granada Hills, CA: USA;
98. RATKO KUZMANOVIC, wonende te Granada Hills, CA: USA;
99. SLAVKO IOVICIC, wonende de Burbank, CA: USA;
100. MILOJE PANTELIC, wonende te Tarzana, CA: USA;
101. ZIVADINKA MIJALOVIC, wonende te Woodland Hills, CA: USA;
102. BRANKO PANTELIC, wonende te Reseda, CA: USA;
103. SMILJA ZELJROVIC, wonende te Northridge, CA: USA;
104. VELA PETROVIC, wonende te North Hills, CA: USA;
105. DRAGICA ZELIROVIC, wonende te Northridge, CA: USA;
106. VLADAN MIJALOVIC, wonende te West Hills, CA: USA;
107. CHERYL MILANSON, wonende te Palmdale, CA: USA;
108. LINDA BOGDANOVIC, wonende te Northridge, CA: USA;
109. DRAGAN STANKOVIC, wonende te C. Mesa, CA: USA;
110. DRAGAN MIJALOVIC, wonende te Westlage, CA: USA;
111. MARKOVIC ZIVKO, wonende te Surcin, republiek Servië;
112. MIROSLAVA PAVLOVIC, wonende te Belgrado, republiek Servië;
113. RANVIC ANOTELNOVIC, wonende te Belgrado, republiek Servië;
114. MILAN IOKIC, wonende te Belgrado, republiek Servië;
115. VERA KRAUSTIC, wonende te Belgrado, republiek Servië;
116. VANICA VASICH, wonende te La Verne, CA: USA;
117. KRSTA DENITRIJEVIC, wonende te West Corina, CA: USA;
118. MILENA IOSIC, wonende te San Pedro, CA: USA;
119. MILAN DIMIC, wonende te Santa Clarita, CA: USA;
120. MILICA KOSEVICH, wonende te West Hills, CA: USA;
121. ALESANDAR SAVIC, wonende te Laguna Miguel, CA: USA;
121. VASILJKA IVANOVICH, wonende te Los Angeles, CA: USA;
122. ROSA IOVICIC, wonende te Burbank, CA: USA;
123. GUIA CEDOMIR, wonende te San Pedro, CA: USA;
124. MILAN DIAKOVIC, wonende te Chino, CA: USA;
125. MIODRAG PONJAVIC, wonende te Studio City, CA: USA;
126. ZIVANO DIORDIECICH, wonende te Valencia, CA: USA;
127. MIROSLAV MIJALOVIC, wonende te San Pedro, CA: USA;
128. PETER ERCEGOVAC, wonende te Granada Hills, CA: USA;
129. MARIA ERCEGOVAC, wonende te Granada Hills, CA: USA;
130. MILORAD BELOJEVIC, wonende te Studio City, CA: USA;
131. RUDY MILICEVIC, wonende te Downey, CA: USA;
132. VOISLAV KARAN, wonende te Sherman Oaks, CA: USA;
133. BIRERKA IOVICEVIC, wonende te West Covina, CA: USA;
134. DUSKO GAKIC, wonende te Burbank, CA: USA;
135. DANILO M. IOKANOVIC, wonende te Ventura, CA: USA;
136. MILITA KOSEVIC, wonende te Arcania, CA: USA;
137. ILJIA RUZIC, wonende te North Hollywood, CA: USA;
138. SUSAN RUOPP, wonende te Crestline, CA: USA;

139. FRED RUOPP, wonende te Crestline, CA: USA;
140. ROGER SCHRECK, wonende te North Hollywood, CA: USA;
141. MICHELLE LAURIE, wonende te Toluca Lake, CA: USA;
142. CRAIG CONOVER, wonende te North Hollywood, CA: USA;

eisers,
procureur mr. A.B.B. Beelaard,
advocaat mr N.M.P. Steijnen (Zeist),

tegen:

1. De Staat der Nederlanden,
zetelende te 's-Gravenhage,
2. Wim Kok,
wonende te Amsterdam,
3. Jeltje van Nieuwenhoven,
wonende te 's-Gravenhage,
procureur mr G.J.H. Houtzagers,
4. Admiraal L. Kroon, Chef Defensiestaf,
5. Luitenant-Generaal B.A.C. Droste,
Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten,
6. Adjudant Gerben Huisman,
deel uitmakend van een F-16 eenheid,
7. Overste Paul Mulder, F-16 vlieger,
8. Sergeant 1e klasse Paul Dirksen,
deel uitmakend van een F-16 eenheid,
4 t/m 8 met voor eisers onbekende woon- of werkelijke verblijfplaats en
niet verschenen,

gedaagden.

1. Proces-verloop

Eisers hebben gedaagden doen dagvaarden voor de zitting van 19 februari 1999. Aldaar zijn gedaagden sub 1, 2 en 3 verschenen, vertegenwoordigd door hun procureur mr G.J.H. Houtzagers. Gedaagden sub 4 t/m 8 zijn niet verschenen. Eisers hebben ter zitting bij monde van hun advocaat mr Steijnen de wraking verzocht van de president mr A.H. van Delden. Bij beschikking van deze rechtbank, Kamer A, Sector Civielrecht d.d. 26 februari 1999 is het wrakingsverzoek afgewezen. De behandeling van de zaak is vervolgens voortgezet ter zitting van 4 maart 1999.

2. De feiten

- Ten aanzien van deelname door Nederland aan militaire luchtacties van de NAVO tegen de Federale Republiek Joegoslavië heeft de Nederlandse regering besloten dat een dergelijke participatie verantwoord is indien tenminste aan de volgende voorwaarden wordt voldaan. Het moet duidelijk zijn dat een besluit tot ACTORD (Activation Orders) door de gehele NAVO wordt ondersteund en dat een zo groot mogelijke meerderheid van de bondgenoten ook actief aan de operaties meedoet, hetgeen impliceert dat er binnen de NAVO ook overeenstemming moet bestaan over de legitimiteit van een militair optreden.
- In de brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie van 13 oktober 1998 staat -onder meer- vermeld:
"Vanochtend heeft de NAVO-raad eenstemmig besloten de militaire autoriteiten te machtigen Activation Orders (ACTORD) voor luchtacties tegen de Federale Republiek Joegoslavië (FRJ) uit te vaardigen.

3. De vordering, de gronden daarvoor en het verweer

3.1. Eisers vorderen -kort samengevat-

- gedaagde sub 1 te verbieden jegens de Republiek Joegoslavië oorlogsgeweld toe te passen, daarmee te dreigen, of in NAVO-verband aan die toepassing of dreiging mee te werken en bedoeld oorlogsgeweld politiek en militair te steunen,
- gedaagde sub 1 te bevelen aan de regeringen van de NAVO bondgenoten kenbaar te maken dat steun aan bedoeld oorlogsgeweld wordt beëindigd,
- gedaagde sub 1 te veroordelen tot het betalen van schadevergoeding,
- gedaagden 2 en 3 te bevelen of te zien van besluitvorming die kan leiden tot militair geweld jegens Joegoslavië,
- gedaagden 4 t/m 8 te verbieden opdrachten te (doen) geven en/of op te volgen die gericht zijn op oorlogsgeweld jegens de republiek Joegoslavië.

3.2. Eisers hebben verzocht tegen de niet verschenen gedaagden sub 4 t/m 8 verstek te verlenen. Nu de woonplaats en het werkelijk verblijf van deze

gedaagden aan eisers onbekend is hebben eisers hen opgeroepen op de wijze als bepaald in artikel 4 aanhef en onder 7° van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.

3.3. Eisers hebben ter ondersteuning van hetgeen zij jegens gedaagden sub 1, 2 en 3 vorderen -kort samengevat- het volgende gesteld.

Nederland bedreigt in NAVO-verband de Federale Republiek Joegoslavië met onrechtmatig oorlogsgeweld. Nu de verantwoordelijkheid voor het handelen van de NAVO moet worden toegerekend aan de verschillende lidstaten is Nederland zelf verantwoordelijk en aansprakelijk voor elk NAVO optreden dat in strijd is met het internationale recht. Reeds door te dreigen met oorlogsgeweld maakt Nederland zich schuldig aan schending van artikel 2 lid 4 van het Handvest van de Verenigde Naties. Dreigen met onrechtmatig oorlogsgeweld is evenzeer een misdrijf tegen de vrede als het uitvoeren van onrechtmatig oorlogsgeweld zelf. Er is overigens acute dreiging dat Nederland in NAVO-verband over zal gaan tot daadwerkelijke bombardementen.

Niet alleen de Nederlandse Staat maakt zich schuldig aan oorlogsmisdrijven maar individuen doen dat ook. Daarom zijn ook gedaagden 2 en 3 gedagvaard als de meest uitgesproken politiek verantwoordelijken.

Gedaagden sub 1 t/m 3 kunnen zich er niet van afmaken door te stellen dat eisers niet onmiddellijk rechten kunnen ontlelen aan het bepaalde in artikel 2 lid 4 van het Handvest van de Verenigde Naties. De vordering van eisers is gebaseerd op hun recht op leven, op artikel 90 van de Grondwet en op artikel 28 van de Universele verklaring van de rechten van de mens. Verder doen eisers een uitdrukkelijk beroep op het bepaalde in artikel 8 van de Wet Oorlogsstrafrecht.

3.4. Gedaagden sub 1, 2 en 3 hebben ten verweze aangevoerd dat er geen sprake is van een (dreigend) onrechtmatig handelen van de Staat of van de gedaagde natuurlijke personen en hebben geconcludeerd tot afwijzing van het gevorderde. Zij hebben vooropgesteld dat de Nederlandse regering zich op het standpunt stelt dat de blijvende weigerachtigheid om Veiligheidsraadsresolutie 1199 uit te voeren militair optreden in NAVO-verband in voldoende mate legitimeert. De dreiging om in NAVO-verband op te treden heeft onmiskenbaar een positief effect gehad op het streven van de internationale gemeenschap om de strijdende partijen in voormalig Joegoslavië ertoe te brengen de Veiligheidsraadsresolutie 1199 na te leven. Het oordeel van de Nederlandse regering wordt -bijna unaniem- gedeeld door de tweede Kamer en ook de lidstaten van de NAVO zijn unaniem van oordeel dat een militair optreden in NAVO-verband gerechtvaardigd is met het oog op de naleving van de Veiligheidsraadsresolutie. Internationaal wordt alles op alles gezet om een vreedzame oplossing te bereiken. Door de Contactgroep, bestaande uit de VS, Rusland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland, Italië en het EU-Voorzitterschap is een concreet plan opgesteld voor het bereiken van een interimregeling. De Contactgroep heeft vertegenwoordigers van de Federale Republiek Joegoslavië en Servië en van de Kosovo-Albanezen gesommeerd tot onderhandelen. Na intensieve onderhandelingen in Rambouillet is weliswaar nog geen akkoord bereikt maar wel consensus op een belangrijk aantal aspecten. Er is voorts een akkoord bereikt over een voortzetting van de onderhandelingen.

Mocht onverhoopt de interimregeling niet tot stand komen dan zal dit een dan als noodzakelijk te kwalificeren militair ingrijpen in NAVO-verband dichterbij brengen.

Eisers kunnen, aldus gedaagden sub 1, 2 en 3, hun vorderingen niet baseren op artikel 2 lid 4 van het Handvest van de Verenigde Naties omdat die bepaling niet voor rechtstreekse toepassing in aanmerking komt.

Ook is er geen sprake van een (dreigende) schending van het Eerste Aanvullend Protocol bij de verdragen van Genève en van medeplichtigheid aan dreigend disproportioneel wapengeweld. Evenmin is sprake van het afstand doen van de beslissingsbevoegdheid over de inzet van Nederlandse wapens.

Tenslotte wordt aangevoerd dat er voor de stelling dat er wat betreft gedaagden 2 en 3, doordat zij meewerken aan de besluitvorming inzake een eventueel militair optreden sprake is van een oorlogsmisdrijf, onvoldoende onderbouwing is en dat het toewijzen van een dergelijke vordering de parlementaire besluitvorming in gevaar zou brengen. Bovendien strekt een vordering jegens de Staat zich uit tot de organen van de Staat en is er geen enkele reden om naast die organen ook personen die in dienst van de Staat zijn in een procedure te betrekken.

4. Beoordeling van het geschil

ten aanzien van gedaagden 4, 5, 6, 7 en 8:

4.1. Voor de vraag of deze gedaagden mochten worden gedagvaard op de wijze als bepaald in artikel 4 aanhef en onder 7° Rv is bepalend of de woon- of verblijfplaats van gedaagden, gemeten naar objectieve maatstaven, onbekend is en niet of eisers daarmee niet bekend zijn.

Van objectieve onbekendheid met de woon- of werkelijke verblijfplaats van gedaagden 4, 5, 6, 7 en 8 is geen sprake. Dit betekent dat eisers hen niet op de bij de wet voorgeschreven wijze hebben gedagvaard. Nu verder mag worden aangenomen dat het niet-verschijnen van deze gedaagden het gevolg is van bedoelde wijze van dagvaarden zal de dagvaarding ten aanzien van hen nietig worden verklaard.

ten aanzien van gedaagden 1, 2 en 3:

4.2. Eisers vorderen -kort gezegd- deze gedaagden te verbieden in NAVO-verband oorlogsgeweld jegens de Republiek Joegoslavië toe te passen dan wel aan de dreiging met oorlogsgeweld mee te werken.

Nu er op dit moment (nog) geen sprake is van daadwerkelijk toepassen van oorlogsgeweld in NAVO-verband maar alleen van dreiging daarmee moet beoordeeld worden of dit dreigen aangemerkt behoort te worden als een bedreiging met onrechtmatig oorlogsgeweld en als onrechtmatig handelen jegens eisers.

4.3. Daargelaten dat eisers niet aannemelijk hebben gemaakt dat de besluitvorming van de Nederlandse regering om tot deelname aan eventuele militaire acties tegen de Federale republiek Joegoslavië over te gaan onzorgvuldig is geweest, faalt hun beroep op het bepaalde in artikel 2 lid 4 van het Handvest der Verenigde Naties. Zoals terecht ten verwe is aangevoerd kan het bepaalde

in voormeld artikellid immers niet worden aangemerkt als een een ieder verbindende verdragsbepaling in de zin van artikel 93 van de Grondwet. Eisers kunnen zich tegenover de Staat dus niet op deze bepaling beroepen.

4.4. Ook het beroep dat eisers op de overige hierboven onder 3.3. genoemde wettelijke en verdragsbepalingen hebben gedaan faalt. Dit reeds omdat niet aannemelijk is gemaakt dat zich de feitelijke situatie voordoet waarin die bepalingen van toepassing zijn.

4.5. Ten aanzien van gedaagden sub 2 en 3 wordt voorts nog overwogen dat een veroordeling gericht tegen de Staat der Nederlanden zich ook uitstrekt jegens de organen van de Staat. Er is dan ook geen aanleiding om individuele personen in rechte te betrekken, nog daargelaten dat -zoals terecht door gedaagden is betoogd- het niet op de weg van de rechter ligt om op een wijze als door eisers gewild in te grijpen in de parlementaire besluitvorming.

4.6. Het voorgaande betekent dat het gevorderde jegens gedaagden sub 1, 2 en 3 dient te worden afgewezen. In het licht daarvan kan de vraag of wel al diegenen die in deze procedure als eisers optreden een gerechtvaardigd belang bij het gevorderde hebben, in het midden worden gelaten.

4.7. Eisers worden als de in het ongelijk gestelde partij veroordeeld in de kosten van dit geding.

5. Beslissing

De President:

ten aanzien van gedaagden 4, 5, 6, 7 en 8:

Verklaart de dagvaarding nietig.

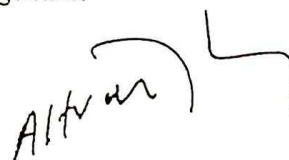
ten aanzien van gedaagden 1, 2 en 3:

Wijst de vorderingen af.

Veroordeelt eisers in de kosten van dit geding, tot dusverre aan de zijde van gedaagden 1, 2 en 3 begroot op f 2.400,- waarvan f 400,- aan griffierecht.

Aldus gewezen door mr. A.H. van Delden en uitgesproken ter openbare zitting van 18 maart 1999 in tegenwoordigheid van de griffier.

CW

Productie 3

PRESIDENT ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE 's-GRAVENHAGE

Zitting van 29 maart 1999 te 9.00 uur

Pleitnotities van mr G.J.H. Houtzagers

inzake:

DE STAAT DER NEDERLANDEN

tegen

1. ALEXANDER DANIKOVIC
 2. RADOMIR ZIVKOVIC
 3. VLADIMIR KOSTIC
 4. FILIP GAVRIC
 5. VLASTA DJURINAC
 6. GORAN VASIC
 7. MILORAD SESLIJA
 8. MIJA SESLIJA
 9. MILE MIGAILOVIC
-

1. Inleiding

Opnieuw wordt in kort geding verzocht de Staat te bevelen zich te onthouden van deelname aan oorlogsgeweld in NAVO-verband tegen de Federale Republiek Joegoslavië.

Zoals u weet is de inzet van de Nederlandse regering en die van de diverse internationale organisaties, waaronder de OVSE, de EU en de NAVO, steeds geweest dat alles op alles gezet moest worden om met gebruikmaking van diplomatieke middelen een vreedzame oplossing te bereiken voor Kosovo.

Door de Servische opstelling zijn helaas luchtaanvallen onvermijdelijk geworden.

Ik citeer uit de brief van 24 maart 1999 van de Ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer. Deze brief heb ik u, en mijn tegenpleiter, op voorhand toegestuurd.

"Gisteravond heeft de NAVO-raad geconstateerd dat alle mogelijkheden om met diplomatieke middelen een oplossing voor Kosovo te bereiken op dit moment zijn uitgeput. Secretaris-Generaal Solana heeft daarom aan SACEUR de opdracht gegeven om tot uitvoering van luchtacties over te gaan. Deze zijn bedoeld om een halt toe te roepen aan de aanvallen van het Joegoslavische leger en de politie en deze zodanig te verzwakken dat een grotere humanitaire ramp wordt voorkomen, alsmede ter ondersteuning van de internationale inspanningen om de FRJ tot ondertekening van een interim-akkoord te brengen.

...

Milosevic weigert niet alleen een akkoord te tekenen, maar negeert ook de eisen uit VR-resoluties 1199 en 1203 en de eerder gemaakte afspraken met de NAVO over aantallen toegestane militaire en politie-eenheden in Kosovo. De schorsing van het overleg in Parijs en de terugtrekking van de KVM op 21 dezer zijn door Milosevic aangegrepen om een grootscheeps offensief met inzet van zware wapens te beginnen, in een kennelijke poging om het UCK een vernietigende slag toe te dienen. Hierbij is tot op heden met name in noord- en centraal-Kosovo grote schade aangericht. Zeer verontrustend is dat het Joegoslavische leger nu weer op grote schaal huizen verwoest. Als gevolg van het geweld is er sprake van nieuwe stromen ontheemden en een dreigende humanitaire catastrofe. Exacte gegevens zijn nog niet beschikbaar, doch hoogstwaarschijnlijk zijn enkele tienduizenden mensen op de vlucht geslagen als gevolg van het nieuwe geweld."

Zie: productie 3 van de Staat.

Luchtaanvallen zijn en worden uitgevoerd. Ik wil nog eens met nadruk onderstrepen dat de aanvallen in NAVO-verband uitdrukkelijk zijn gericht op

militaire doelen, zoals de Servische luchtafweer, commandocentrales, communicatiemiddelen en militaire stellingen. De NAVO voert geen oorlog tegen de burgerbevolking van de Federale Republiek Joegoslavië.

2. De aangevoerde normschending

Opnieuw wordt gesteld dat er geen juridisch deugdelijke grondslag zou bestaan voor het gebruik van oorlogsgeweld in NAVO-verband. Die stelling is onjuist. Tijdens de vorige behandeling heb ik een uitvoerige schets gegeven van de situatie in voormalig Joegoslavië vanaf oktober 1998, ook in het licht van de Resolutie van de Veiligheidsraad 1199. Ik zal niet in herhaling vervallen en verwijs voor die uiteenzetting naar de pleitnotities van 4 maart jl. Wel wil ik hier nogmaals wijzen op de conclusies die mijns inziens gegeven de geschetste ontwikkelingen en omstandigheden getrokken kunnen worden:

1. de Nederlandse regering is van oordeel dat de blijvende weigerachtigheid om Veiligheidsraadresolutie 1199 uit te voeren militair optreden in NAVO-verband in voldoende mate legitimeert;
2. het oordeel van de Nederlandse regering wordt - bijna unaniem - gedeeld door de Tweede Kamer;
3. de lidstaten van de NAVO zijn unaniem van oordeel dat een militair optreden in NAVO-verband gerechtvaardigd is met het oog op naleving van Veiligheidsraadresolutie 1199.

Met betrekking tot de gestelde normschending wordt in feite, in een ander jasje, hetzelfde aangevoerd als tijdens het kort geding dat heeft geleid tot het vonnis van 18 maart 1999. De norm die geschonden zou zijn betreft het zogenaamde agressieverbod. Het gebruik van geweld door een staat jegens andere staten is verboden. Die norm is tot uitdrukking gebracht in art. 2 lid 4 van het Handvest van de Verenigde Naties. Om te ontkomen aan de conclusie die getrokken is in het vonnis van 18 maart 1999 beroepen eisers zich thans niet op schending van art. 2 lid 4 van het Handvest van de Verenigde Naties, maar op schending van dezelfde norm die zou voortvloeien uit het volkenrechtelijk gewoonterecht. Volgens eisers hoort de

betreffende norm tot het zogenaamde jus cogens, het dwingend volkenrecht, waarvan niet afgeweken kan worden. Op schending van deze norm zou door eisers rechtstreeks een beroep gedaan kunnen worden.

Die stelling is juridisch niet juist.

Voor de vraag of er sprake is van rechtstreekse werking dient gekeken te worden naar de inhoud van de norm. Het gaat dus niet om de vraag of een norm is vastgelegd in een verdrag, dan wel of die norm voortvloeit uit gewoonterecht, maar om de vraag of die norm, gezien haar inhoud en strekking, een ieder verbindt als bedoeld in art. 93 van de Grondwet. Uit de norm zelf, het verbod om geweld te gebruiken tegen andere staten, blijkt overduidelijk dat eisers hieraan niet rechtstreeks rechten kunnen ontleenen. Het gaat hier immers om een norm die bij uitstek ziet op de betrekking tussen staten onderling (niet tussen staten en burgers). Voor de inhoud en strekking van deze norm verwijs ik naar de uiteenzetting in de pleitnotities van 4 maart 1999, meer in het bijzonder naar de bladzijdes 12, 13 en 14. De vraag of een norm behoort tot het zogenaamde jus cogens is derhalve niet beslissend voor de vraag of op die norm rechtstreeks een beroep kan worden gedaan. Dit staat ook los van de vraag of de door eisers ingeroepen norm beschouwd kan worden als behorend tot het jus cogens.

De redenering van eisers zou ook tot de bijzondere consequentie leiden dat zij geen beroep zouden kunnen doen op een norm die voortvloeit uit een verdrag, terwijl dat wel zou kunnen met betrekking tot dezelfde norm voortvloeiend uit het volkenrechtelijk gewoonterecht. Gezien de inhoud van de norm waarop eisers zich beroepen dient de conclusie dan ook te zijn dat het hier in ieder geval niet gaat om een ieder verbindende bepaling in de zin van art. 93 van de Grondwet, zodat eisers zich tegenover de Staat niet op deze norm kunnen beroepen. Ik meen dan ook dat exact dezelfde vraag aan de orde is als de vraag waarover reeds beslist is in het vonnis van 18 maart 1999. Dat wordt niet anders doordat eisers militairen zouden zijn in werkelijke dienst van het Joegoslavische leger.

Met betrekking tot andere verdragsbepalingen die door eisers worden aangehaald in de dagvaarding wil ik nogmaals opmerken dat de door eisers

gestelde en door de Staat betwiste schending van het agressieverbod niet automatisch leidt tot de conclusie dat er sprake zou zijn van een schending van het humanitaire oorlogsrecht. De aangehaalde verdragsbepalingen zien op de behandeling van krijgsgevangenen, burgers en de bescherming van slachtoffers. Een eventuele schending van humanitair oorlogsrecht dient geïndividualiseerd te worden. Geen van de eisers voert in dit verband omstandigheden aan waaruit zou blijken dat er ten opzichte van hen sprake zou zijn van een schending van het humanitaire oorlogsrecht.

3. Conclusie

De vorderingen dienen te worden afgewezen; kosten rechtens.

Productie 4

IN NAAM DER KONINGIN!

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK 's-GRAVENHAGE
Sector Civiel Recht - President

Vonnis in kort geding van 7 april 1999,
gewezen in de zaak met rolnummer KG 99/339 van:

1. Aleksander Danikovic, wonende te Belgrado,
 2. Radomir Zivkovic, wonende te Belgrado,
 3. Vladimir Kostic, wonende in Jagodina,
 4. Filip Gavric, wonende in Belgrado,
 5. Vlasta Djurinac, wonende te Pristina,
 6. Goran Vasic, wonende te Pristina,
 7. Milorad Seslija, wonende te Ajvalija
 8. Mija Seslija, wonende te Ajvalija,
 9. Mile Migailovic, wonende te Vucak,
- voornoemde steden alle gelegen in de Republiek Servië,
eisers,
procureur mr. A.B.B. Beelaard,
advocaat mr. N.M.P. Steijnen te Zeist,

tegen:

De Staat der Nederlanden,
(Ministeries van Defensie en Buitenlandse Zaken),
zetelende te 's-Gravenhage,
gedaagde,
procureur mr. G.J.H. Houtzagers.

1. De feiten

Op grond van de stukken en het verhandelde ter zitting van 29 maart 1999 wordt in dit geding van het volgende uitgegaan.

- De Nederlandse regering heeft ten aanzien van deelname door Nederland aan militaire luchtacties van de NAVO tegen de Federale Republiek Joegoslavië, hierna te noemen 'de FRJ', besloten dat een dergelijke participatie verantwoord is indien tenminste aan de volgende voorwaarden wordt voldaan: Het moet duidelijk zijn dat een besluit tot ACTORD (Activation Orders) door de gehele NAVO wordt ondersteund en dat een zo groot mogelijke meerderheid van de bondgenoten ook actief aan de operaties meedoet, hetgeen impliceert dat er binnen de NAVO ook overeenstemming moet bestaan over de legitimiteit van een militair optreden.
- In de brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie van 13 oktober 1998 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer staat -onder meer- vermeld: "Vanochtend heeft de NAVO-raad eenstemmig besloten de militaire autoriteiten te machtigen Activation Orders voor luchtrakties tegen de FRJ uit te vaardigen(..)"
- Bij brief van 24 maart 1999 hebben de Ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer medegedeeld dat Secretaris Generaal Solana, na constatering door de NAVO-raad dat alle mogelijkheden om met diplomatieke

- middelen een oplossing voor Kosovo te bereiken waren uitgeput, opdracht heeft gegeven tot uitvoering van luchtacties over te gaan, Sedert 24 maart 1999 worden luchtaanvallen op de FRJ uitgevoerd, waaraan ook vliegtuigen van de Koninklijke Landmacht deelnemen.
- Bij uitspraak van de President in Kort Geding van deze rechtbank van 18 maart 1999 zijn de door een tweetal Nederlandse verenigingen en de stichting Stichting Tribunaal voor de Vrede, alsmede 139 burgers uit diverse landen waaronder de republiek Servië, ingestelde vorderingen, strekkende tot (onder meer) een verbod aan de Staat jegens de FRJ oorlogsgeweld toe te passen, daarmee te dreigen, of in NAVO-verband aan die toepassing of dreiging mee te werken en bedoeld oorlogsgeweld politiek en militair te steunen, afgewezen. De afwijzing was onder meer gebaseerd op de onmogelijkheid van eisers zich tegenover de Staat op de bepaling in artikel 2 lid 4 van het Handvest van de VN te beroepen. Tegen dit vonnis is hoger beroep aangetekend.

2. De vorderingen, de gronden daarvoor en het verweer

- 2.1. Eisers vorderen bij vonnis, uitvoerbaar bij voorraad, gedaagde te bevelen zich met onmiddellijke ingang te onthouden van (deelname aan) verder oorlogsgeweld tegen de FRJ, alsmede de NAVO-bondgenoten er terstond van in kennis te stellen dat Nederland zich van verder geweld jegens de FRJ onthoudt, met veroordeling van gedaagde in de kosten van dit geding.
- 2.2. Daartoe voeren zij onder meer het volgende aan.
 - Gedaagde handelt onrechtmatig jegens eisers door in NAVO-verband luchtaanvallen op de FRJ uit te voeren. De verantwoordelijkheid voor het handelen van de NAVO moet worden toegerekend aan de verschillende lidstaten zodat gedaagde zelf verantwoordelijk en aansprakelijk is voor elk NAVO-optreden dat in strijd is met het internationale recht. Dat het hier gaat om onrechtmatig handelen wordt als volgt toegelicht:
 - Er is sprake van grootscheepse veelvoudige schendingen van het internationaal recht. Naar volkenrechtelijk gewoonterecht van dwingende aard is het gebruik van geweld jegens andere staten -en daarmee tegen eisers- verboden. De uitzonderingen op dit agressieverbod, verwoord in het handvest van de VN -kort gezegd- zelfverdediging en handelen op instigatie van de Veiligheidsraad, doen zich hier niet voor.
 - De interpretatie door gedaagde van Veiligheidsraadsresolutie 1199 en Hoofdstuk VII van het Handvest van de Verenigde Naties is malafide. Gedaagde heeft geen deugdelijke grondslag voor het geweld aangevoerd. Het geweld is derhalve onrechtmatig.
 - Het uitvoeren van onrechtmatig oorlogsgeweld is een misdrijf tegen de vrede. Zo gedaagde van mening is dat zijn optreden niet onrechtmatig is rust bij hem de bewijslast.
 - Ingevolge geldende jurisprudentie komt, ondanks de beleidsvrijheid waar gedaagde zich in dit soort aangelegenheden stelselmatig op beroept, aan de rechter de bevoegdheid toe het beleid van gedaagde op rechtmatigheid te toetsen.
 - De situatie thans is een andere dan die ten tijde van het voornoemde

vonnis van 18 maart 1999:

- Anders dan toen is er thans sprake van een oorlogssituatie; eisers zijn gemobiliseerde soldaten, die voor hun leven vrezen.
- Ook indien als een gegeven moet worden aangenomen dat aan de diverse bepalingen in de verdragen geen rechtstreekse werking jegens burgers kan worden toegekend betekent dit nog niet dat aan de achterliggende normen van volkenrechtelijk gewoonterecht met een jus cogens karakter evenmin zelf bindende werking kan worden toegekend.
- De wet op het Oorlogsstrafrecht is thans wel aan de orde.
- In het vonnis van 18 maart is niet gereflecteerd op het beroep ten aanzien van het toepassen van disproportioneel oorlogsgeweld.

2.3. Gedaagde voert als volgt verweer.

- Het gestelde ontbreken van een juridisch deugdelijke grondslag voor het gebruik van oorlogsgeweld in NAVO-verband is tijdens de behandeling van de zaak die leidde tot het voornoemde vonnis van 18 maart 1999 betwist en uitvoerig besproken. Thans is de situatie bereikt dat diplomatieke maatregelen om tot een vreedzame oplossing voor Kosovo te komen zijn uitgeput. Door de Servische opstelling zijn de luchtaanvallen noodzakelijk geworden. Dat is het oordeel van de Nederlandse regering, dat -bijna unaniem- wordt gedeeld door de Tweede Kamer. De lidstaten van de NAVO zijn unaniem van oordeel dat een militair optreden in NAVO-verband gerechtvaardigd is met het oog op naleving van Veiligheidsraadsresolutie 1199.
- Met betrekking tot de normschending wordt in feite thans hetzelfde aangevoerd als in de vorige procedure; immers de vraag of een norm is vastgelegd in een verdrag of voortvloeit uit gewoonterecht dat behoort tot het zogenaamde jus cogens is niet relevant; het gaat om de vraag of die norm, gezien haar inhoud en strekking, een ieder verbindt als bedoeld in artikel 93 van de Grondwet. Dat betekent dat thans exact dezelfde vraag aan de orde is als waarover is beslist in het vonnis van 18 maart 1999. Dat wordt niet anders doordat eisers militairen zijn in werkelijke dienst van het Joegoslavische leger.
- Zelfs als er sprake zou zijn van schending van het agressieverbod, quod non, leidt zulks niet automatisch tot de conclusie dat er sprake zou zijn van een schending van het humanitaire oorlogsrecht. Eventuele schending van humanitair oorlogsrecht dient geïndividualiseerd te worden; geen van eisers heeft omstandigheden aangevoerd waaruit jegens hem of haar van schending terzake zou kunnen blijken.

3. Beoordeling van het geschil

3.1. Eisers hebben ter zitting gesteld dat de vordering beheerst wordt door Nederlands recht; hetgeen door gedaagde niet is weersproken. Partijen hebben, naar wordt aangenomen, aldus voor de toepasselijkheid van Nederlands recht gekozen.

3.2. Dat het beleid van gedaagde door de rechter op rechtmatigheid mag worden

getoetst is in beginsel juist.

De vraag of gedaagde rechtmatig handelt, derhalve of het besluit van gedaagde om in NAVO-verband te participeren aan het oorlogsgeweld tegen de FRJ op een juridisch deugdelijke grondslag is gebaseerd, komt aan de orde als is komen vast te staan dat aan de volkenrechtelijke normen, waarvan in casu wordt gesteld dat zij worden geschonden, door burgers rechtstreeks rechten kunnen worden ontleend.

Eisers stellen dat gedaagde inbreuk maakt op normen die voortvloeien uit het volkenrechtelijk gewoonterecht, welke normen tot het jus cogens behoren en onafhankelijk van het Handvest van de VN overal en altijd gelden. Zij wijzen daarvoor naar art. 3 van Protocol II bij de Verdragen van Genève. In wezen gaat hier echter om dezelfde normen als in het Handvest van de VN vastgelegd, te weten het geweldsverbod, en het interventieverbod. Deze normen betreffen, ook als zij tot het volkenrechtelijke ius cogens gerekend moeten worden, gezien hun inhoud en strekking in elk geval de betrekkingen tussen staten onderling.

- 3.3. De vraag is nu of burgers aan genoemde normen ook rechtstreeks rechten kunnen ontleenen. In NJ 1991, nr 248 is de Hoge Raad de beantwoording van deze vraag uit de weg gegaan. Hij heeft in het midden gelaten of aan "alle regels van internationaal recht waarop SVK zich ... heeft beroepen, door burgers rechtstreeks rechten kunnen worden ontleend." Daarbij had de Hoge Raad veronderstellenderwijs aangenomen dat SVK zich ook op het in art. 2 lid 4 van het Handvest neergelegde verbod had beroepen. Dat beroep werd verworpen omdat het verbod in samenhang met het recht op zelfverdediging moest worden begrepen en in dit geval van zelfverdediging sprake was.
- 3.4. Verder is in evengenoemd arrest onderzocht of er sprake was van strijd met het grondrecht op leven, zoals gewaarborgd in art. 2 EVRM en art. 6 IVBP. Ook eisers beroepen zich op deze artikelen. De HR oordeelde dat daarvan in het concrete geval geen sprake was.
- 3.5. Bij deze stand van de jurisprudentie moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat onder omstandigheden aan het in het Handvest neergelegde verbod tot agressie en tot non interventie rechtstreekse werking wordt toegekend. Een argument hiervoor lijkt ook art. 15 lid 2 EVRM te verschaffen, dat afwijking van art. 2 EVRM niet toestaat behalve ingeval van dood als gevolg van "rechtmatige oorlogshandelingen". In het hierna volgende wordt veronderstellenderwijs aangenomen dat aan de evengenoemde verboden rechtstreekse werking toekomt.
- 3.6. Daarbij wordt aangetekend dat, anders dan eisers kennelijk menen, aan het vonnis in kort geding van 18 maart 1999 geen gezag van gewijsde toekomt, aangezien in deze zaak andere eisers optreden.
- 3.7. Nederland neemt momenteel deel aan luchtaanvallen op het grondgebied van de FRJ. Eisers zullen, afhankelijk van de plaats waar zij als militairen van het leger van de FRJ worden ingezet, kans lopen blootgesteld te worden aan deze luchtaanvallen. In zoverre bestaat de mogelijkheid dat hun recht op leven wordt aangetast. Een dergelijke aantasting kan gerechtvaardigd

digd zijn indien sprake is van rechtmatige oorlogshandelingen.

- 3.8. In dit verband heeft gedaagde zich beroepen op resolutie 1199 van de Veiligheidsraad. Deze resolutie legitimeert gedaagdes militair optreden. De eisen die de Veiligheidsraad in deze resolutie stelt zijn gebaseerd op Hoofdstuk VII van het Handvest. In deze resolutie wordt de situatie in Kosovo niet langer als interne aangelegenheid beschouwd. De militaire actie beoogt prompte naleving van resolutie 1199. Het gaat niet om een strafexpeditie. De uitvoering wordt geautoriseerd door de NAVO-raad. Alles is er op gericht door de actie de gewelddadigheden in Kosovo te beëindigen. De deelname aan het militair optreden wordt door de overgrote meerderheid van de Tweede Kamer gesteund. Tot zover, kort weergegeven, gedaagde.

- 3.9. Overwogen wordt dat resolutie 1199 onder meer inhoudt:

"Gravely concerned at the recent intense fighting in Kosovo and in particular the excessive and indiscriminate use of force by Serbian security forces and the Yugoslav Army which have resulted in numerous civilian casualties and, according to the estimate of the Secretary-General, the displacement of 230.000 persons from their homes.

(...)

Acting under Chapter VII of the Charter of the United Nations,

(...)

4. Demands further that the Federal Republic of Yugoslavia, in addition to the measures called for under resolution 1160 (1198), implement immediately the following concrete measures towards achieving a political solution in Kosovo as contained in the Contact Group statement of 12 June 1998:

(a) cease all action by the security forces affecting the civilian population and order the withdrawal of security units used for civilian repression;

(...)

(c) facilitate, in agreement with the UNHCR and the international Committee of the Red Cross (ICRC), the safe return of refugees and displaced persons to their homes and allow free and unimpeded access for humanitarian organizations and supplies to Kosovo;

(...)

Notes, in this connection, the commitments of the President of the Federal Republic of Yugoslavia, in his joint statement with the President of the Russian Federation of 16 June 1998:

(a) to resolve existing problems by political means on the basis of

equality for all citizens and ethnic communities in Kosovo;

(b) not to carry out any repressive actions against the peaceful population;

(...)

(e) to facilitate the unimpeded return of refugees and displaced persons under programmes agreed with the UNCR and the ICHR, providing State aid for the reconstruction of destroyed homes;

(...)

16. Decides, should the concrete measures demanded in this resolution and resolution 1160 (1998) not be taken, to consider further action and additional measures to maintain and restore peace and stability in the region."

- 3.10. Resolutie 1199 is genomen op basis van de bepalingen in Hoofdstuk VII van het Handvest. Dit hoofdstuk staat de mogelijkheid van het ondernemen van militaire actie toe, zij het dat daartoe dan besloten dient te worden door de Veiligheidsraad.
- 3.11. In dit kort geding wordt aangenomen dat de FRJ niet is overgegaan tot het onmiddellijk staken van repressieve acties tegen de bevolking van Kosovo en evenmin de terugkeer van vluchtelingen heeft mogelijk gemaakt. Integendeel, de repressie tegen de burgerbevolking is onverminderd doorgestaan en de vluchtelingenstroom is sinds begin van dit jaar alleen maar toegenomen.
- 3.12. De omstandigheid dat niet de Veiligheidsraad, maar de NAVO-raad vervolgens heeft besloten tot het ondernemen van militaire acties teneinde de FRJ te bewegen tot naleving van de resolutie 1199 kan niet op voorhand als onrechtmatig worden aangemerkt, ook al brengt dit voor eisers een zeker risico met zich mee voor hun recht op leven. Bij de huidige stand van zaken kan niet worden beoordeeld of er sprake is van disproportioneel oorlogsgeweld.
- 3.13. Het beroep op de Wet Oorlogsstrafrecht gaat niet op. Deze wet ziet op misdrijven gepleegd door natuurlijke personen. Ook het beroep op Protocol I bij de verdragen van Genève van 12 augustus 1949 faalt, daar eisers geen concrete omstandigheden hebben aangevoerd, waaruit kan blijken dat er ten opzichte van hen persoonlijk sprake zou zijn van een schending van het humanitaire oorlogsrecht.
- 3.14. Het voorgaande leidt tot de conclusie dat het gevorderde moet worden afgewezen. Eisers worden, als de in het ongelijk gestelde partij, veroordeeld in de kosten van dit geding.

4. Beslissing

De President:

Wijst het gevorderde af.

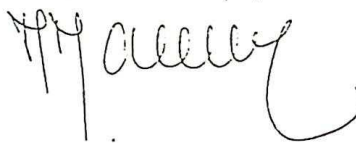
Veroordeelt eisers in de kosten van dit geding, tot dusverre aan de zijde van gedaagde begroot op f 1.950,-, waarvan f 400,- aan griffierecht.

Aldus gewezen door mr. Von Maltzahn en uitgesproken ter openbare zitting van 7 april 1999 in tegenwoordigheid van de griffier.

md

Uitgegeven voor eerste grosse aan
Mr. G.J.H. Houtzagers
voornoemd, door mij GRIFFIER van de
Arrondissementsrechtbank te 's-Gravenhage
op heden 7-4-'99

Productie 5

Vergaderjaar 1998–1999

22 181

De situatie in voormalig Joegoslavië

Nr. 243

BRIEF VAN DE MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN EN VAN DEFENSIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 29 maart 1999

Zoals besproken in het overleg met Uw Kamer op woensdagavond 24 maart is de NAVO diezelfde avond begonnen met luchtaanvallen op militaire doelen in de Federale Republiek Joegoslavië (FRJ). De militaire acties zijn erop gericht de druk op president Milosevic zodanig te verhogen dat hij alsnog zal overgaan tot het aanvaarden van de uitkomsten van Rambouillet en Parijs en om op korte termijn zijn militaire structuur zodanig te raken dat zijn vermogen om de offensieven van leger en politie voort te zetten aanzienlijk wordt verminderd. Een zodanige vermindering van de militaire capaciteit kan in belangrijke mate bijdragen aan het bereiken van het politieke doel.

De wijze waarop Milosevic zich thans in Kosovo aan wandaden schuldig maakt en blijft weigeren zijn houding op enigerlei wijze te herzien, maakt eens te meer duidelijk dat de internationale gemeenschap niet passief had kunnen blijven en dat alleen door de thans gekozen aanpak een eind kan worden gemaakt aan de reeds jarenlang voortdurende agressie van Milosevic. De militaire acties van de NAVO zullen dan ook moeten worden voortgezet totdat aan de genoemde voorwaarden zal zijn voldaan.

Van groot belang is dat de weg naar een politieke oplossing te allen tijde open blijft. In dit verband is, zoals eerste ondergetekende zowel in de Kamer als daarbuiten heeft benadrukt, de rol van de Russische Federatie van bijzondere betekenis.

De RF bewandelt momenteel twee sporen. Enerzijds blijft zij de NAVO-interventies krachtig veroordelen en heeft zij de banden met de NAVO met ingang van 26 maart bevroren. Anderzijds wil de RF een constructieve diplomatieke rol spelen. De regering acht het van belang dat, naar inmiddels bekend is geworden, de Russische premier Primakov naar Belgrado zal reizen voor gesprekken met Milosevic. Ook enkele Doema-leden willen bemiddelend optreden. De regering verwelkomt deze initiatieven.

Intussen is de humanitaire situatie in Kosovo ernstig verslechterd. Aanhoudende offensieve operaties van Servische politie- en veiligheidstroepen, gericht tegen het UCK maar ook tegen de Kosovo-Albanese gemeenschap als geheel, hebben het afgelopen weekeinde geleid tot omvangrijke nieuwe vluchtelingenstromen in en vanuit Kosovo. De Regering maakt zich bijzonder ernstige zorgen over de aanhoudende berichten over gruweldaden in Kosovo, zoals standrechtelijke executies en het afvoeren van mannelijke Kosovo-Albanen, alsmede over de gevolgen van de huidige crisis rond Kosovo voor de regionale stabiliteit. Er zijn sterke vermoedens dat deze etnische zuivering reeds geruime tijd tevoren was gepland. Volgens de NAVO bevindt zich onder de vermoorde personen LDK-onderhandelaar Fehmi Agani, die enige maanden geleden nog met een Kosovo-Albanese delegatie door eerste ondergetekende en de Minister voor ontwikkelingssamenwerking is ontvangen. De regering veroordeelt deze en dergelijke misdaden en zal de Tijdelijk Zaakgelastigde van de FRJ terzake ontbieden.

De wandaden van Milosevic hebben ertoe geleid dat Nederland, na te zijn geconsulteerd door NAVO Secretaris-Generaal Solana, evenals de andere bondgenoten, heeft ingestemd met een tweede fase van de luchtaanvallen, waarvan de intensiteit wordt opgevoerd en die vooral is gericht tegen het gewraakte optreden van politie- en legereenheden in Kosovo.

Wat betreft het aandeel van Nederlandse eenheden kan het volgende worden meegedeeld. Sinds het begin van de luchtaanvallen zijn de op Amendola gestationeerde zestien Nederlandse F16's ingezet voor uiteenlopende taken. Vanaf zondag 28 maart wordt meer gebruik gemaakt van de mogelijkheden van gemoderniseerde (MLU) F16's, met name bij het aanvallen van gronddoelen in Kosovo.

Gelet op het toegenomen risico van overslaan van het conflict blijft de zogenoemde Extraction Force (EF) in de FYROM; de EF is thans evenals de overige in de FYROM gestationeerde NAVO-eenheden onder het bevel geplaatst van de commandant van het Ace Rapid Reaction Corps (ARRC). Dit geldt ook voor de thans in het kader van de EF ontplooiende Nederlandse eenheden: een helikopterdetachement (drie Chinooks en vijftig militairen), een geniecompagnie (zeventig militairen), drie ambulances met personeel, alsmede voor de vijftientig Nederlandse EF-staffunctionarissen – zij worden deels tijdelijk toegevoegd aan het ARRC-hoofdkwartier – en voor de sinds 21 maart ontplooiende Mortier Opsporings Radar Batterij (dertig militairen).

De EF blijft in de FYROM omdat zij een essentiële bijdrage levert aan de verdediging van de aldaar gestationeerde NAVO-militairen en aan de afschrikking tegen mogelijke aanvallen van de FRJ tegen de FYROM. In zijn brief van 24 maart jongstleden aan de regeringsleiders van Albanië, Bulgarije, FYROM, Roemenië en Slovenië heeft SG NAVO Solana nog eens bevestigd dat de veiligheid van de NAVO nauw verbonden is met de veiligheid van de NAVO-partnerlanden. Voor de FYROM geldt dit thans in bijzondere mate. Bovendien voorziet de NAVO-planning in een KFOR-voorhoede («Enabling Force»), waarvan de eerder in het kader van de Extraction Force ontplooiende eenheden in beginsel deel zullen uitmaken. Hierdoor kan KFOR snel worden ontplooid. De NAVO zal daarbij mogelijk ook een beroep doen op in de FYROM gestationeerde Nederlandse eenheden. In dat geval zal de Kamer uiteraard, conform het Toetsingskader, bij de besluitvorming worden betrokken.

Nederland heeft naar aanleiding van de escalatie van de strijd in Kosovo vorige week ruim NLG 7 miljoen beschikbaar gesteld aan UNHCR, UNICEF en WFP voor opvang van vluchtelingen in de regio, zoals reeds werd

gemeld in mijn brief van 24 maart jl. Op dit moment worden de mogelijkheden voor aanvullende bijdragen onderzocht. Terzake worden nauwe contacten onderhouden met VN-organisaties, het ICRC, het Nederlandse Rode Kruis en Artsen zonder Grenzen.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
J. J. van Aartsen

De Minister van Defensie,
F. H. G. de Grave

gemeld in mijn brief van 24 maart jl. Op dit moment worden de mogelijkheden voor aanvullende bijdragen onderzocht. Terzake worden nauwe contacten onderhouden met VN-organisaties, het ICRC, het Nederlandse Rode Kruis en Artsen zonder Grenzen.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
J. J. van Aartsen

De Minister van Defensie,
F. H. G. de Grave

Productie 6

Vergaderjaar 1998–1999

22 181

De situatie in voormalig Joegoslavië

Nr. 245

BRIEF VAN DE MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN, VAN DEFENSIE EN VAN JUSTITIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 6 april 1999

De ontwikkelingen in en rond Kosovo hebben de laatste dagen dramatische vormen aangenomen.

Tegen deze achtergrond is het beleid van de Nederlandse regering er in de allereerste plaats op gericht zo spoedig mogelijk een einde te maken aan deze humanitaire catastrofe. In nauwe samenwerking met een groot aantal andere landen en internationale organisaties doet de Nederlandse regering al het mogelijke om de vluchtelingenstroom op te vangen en de helpende hand te bieden.

Vanaf afgelopen zondag worden vanuit Nederland vluchten uitgevoerd met hulpgoederen van Defensie voor de opvang van deze vluchtelingen. Inmiddels heeft de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking aan UNHCR, UNICEF, het ICRC, het Nederlandse Rode Kruis en het WFP in totaal 20 miljoen gulden ter beschikking gesteld. De in (de voormalige Joegoslavische Republiek) Macedonië gelagerde Nederlandse geniecompagnie wordt ingezet voor de bouw van opvangfaciliteiten, de drie Chinook-helikopters voor distributie van hulpgoederen. Deze inspanningen worden internationaal gecoördineerd tussen UNHCR, de EU en de NAVO, die daartoe op 4 april jl. praktische afspraken hebben gemaakt.

De massale instroom in de buurlanden bedreigt ook de stabiliteit in de regio. Nederland geeft op verschillende manieren steun aan deze landen, bijvoorbeeld door middel van betalingsbalanssteun aan Macedonië en door de inzet in dat land van Nederlandse militairen, die in het kader van afspraken in de NAVO, naast hun humanitaire hoofdtaak door hun aanwezigheid ook een gevoel van veiligheid geven. Om de druk op de buurlanden te verminderen zal ook het tijdelijk overbrengen van vluchtelingen naar derde landen van belang kunnen zijn.

De massaliteit van de exodus onderstreept ook de noodzaak de NAVO-luchtacties maximaal te richten op het zo spoedig mogelijk

uitschakelen van de eenheden van leger en politie van de Federale Republiek Joegoslavië die de misdaden in Kosovo plegen. Ook de Nederlandse regering heeft zich de afgelopen dagen ingezet voor intensivering van de acties, speciaal tegen deze doelen. Daarnaast blijft van belang ook de voor het optreden van FRJ-eenheden in Kosovo relevante infrastructuur in de rest van Joegoslavië uit te schakelen, ook om een zo groot mogelijke druk op Milosevic uit te oefenen om de beginselen van het pakket van Rambouillet en Parijs alsnog te aanvaarden, zijn troepen onmiddellijk en volledig uit Kosovo terug te trekken en de terugkeer van de vluchtelingen mogelijk te maken.

De grote emotionele lading van de gruweldaden in Kosovo mag niet het zicht doen verliezen op wat oorzaak is en wat gevolg. De misdaden in Kosovo zijn niet het gevolg van het optreden van de NAVO, maar van dat van Milosevic. Evenzo valt het mislukken van de bemiddelingspoging van de missie-Primakov niet te verwijten aan de Russische premier, maar komt geheel op het conto van de president van de FRJ. De regering acht het van het grootste belang met de Russische Federatie de nauwste contacten te blijven onderhouden. Rusland speelt immers een sleutelrol bij het vinden van een oplossing voor het conflict op de Balkan.

Voor de regering staat vast dat de aanpak van deze afschuwelijke problemen alleen kans van slagen heeft met een geïntegreerd humanitair, politiek en militair beleid. Daarop is ook de speciale Algemene Raad van 8 april, waarbij tevens de landen uit de regio worden betrokken, gericht. Hierbij zal Nederland ook verscherping van de economische sancties tegen de FRJ opnieuw aan de orde stellen. Op elk van deze elementen voor een geïntegreerd beleid, inclusief die van de regionale stabiliteit en de opvang van vluchtelingen in de regio en daarbuiten gaan wij hieronder mede namens de andere betrokken bewindspersonen nader in.

vluchtelingen

Tussen de verschillende internationale hulporganisaties en de NAVO is een intensieve samenwerking op gang gekomen, nadat was gebleken dat de vluchtelingen door de Serviërs met tienduizenden tegelijk naar de grens werden afgevoerd en de logistieke capaciteit van de civiele hulpverleners daarop niet was berekend.

UNHCR schatte op 5 april het aantal Kosovo-Albanen dat Kosovo had verlaten op bijna 400 000, dat wil zeggen 226 000 naar Albanië, 120 000 naar Macedonië, 37 500 naar Montenegro, 7 900 naar Bosnië-Herzegovina en 6 000 naar Turkije. Daarnaast zijn in Kosovo zelf meer dan 300 000 personen ontheemd. UNHCR verwacht dat het totale aantal vluchtelingen en ontheemden binnen korte tijd kan oplopen tot 900 000.

Hoewel UNHCR aanvankelijk aarzelend stond tegenover de inzet van militaire middelen bij de hulpoperatie, gaf Mw. Ogata in reactie op een aanbod van SG NAVO Solana op 3 april jl. aan dat UNHCR op de volgende gebieden ondersteuning nodig had:

- het beheer van de luchtbrug naar Albanië en Macedonië;
- het uitladen, de opslag en de verdere distributie van de hulpgoederen;
- het opzetten van opvangkampen voor de vluchtelingen;
- tijdelijke opvang van vluchtelingen op het grondgebied van NAVO-lidstaten ter ontlasting van Macedonië.

Tijdens een door de EU op 4 april in Brussel bijeengeroepen overleg met de NAVO-lidstaten, UNHCR, WEU, OVSE en de Raad van Europa zijn afspraken gemaakt over de inzet van de NAVO bij de humanitaire werkzaamheden en de coördinatie met UNHCR (zie bijgevoegde verklaring van het EU-voorzitterschap)¹. De militaire ondersteuning zal

¹ Ter inzage gelegd bij de afdeling Parlementaire Documentatie.

duren tot het moment dat de humanitaire organisaties de hulpverlening onder controle zullen hebben.

De NAVO heeft voortvarend gereageerd op het verzoek van Mw. Ogata. Militaire eenheden van diverse landen zijn op dit moment bij de humanitaire hulpverlening betrokken. De NAVO richt zich op zowel de voedselvoorziening als het bouwen van noodaccommodaties. In Macedonië worden de 12 000 aldaar gestationeerde NAVO-militairen ingezet. In Albanië wordt de hulp thans verstrekt door een aantal NAVO-landen, in het bijzonder Italië; de NAVO treft voorbereidingen voor het zenden van een troepenmacht van in beginsel 6 000 man. De Nederlandse bijdrage aan de NAVO-noodhulp-operatie concentreert zich op Macedonië. Hier zijn reeds Nederlandse genie- en transportmiddelen (shovels, bulldozers, vrachtauto's en Chinook-helikopters) aanwezig, die direct worden ingezet bij de verspreiding van hulpgoederen en bij de bouw van vluchtelingenkampen. Nederlandse en Duitse militairen bouwen thans een opvangkamp voor 3 000 vluchtelingen bij Tetovo. Na de voltooiing ervan zullen zij een tweede kamp inrichten voor 1 000 personen. Daarnaast worden door andere NAVO-landen soortgelijke activiteiten ontplooid.

In aanvulling hierop heeft Defensie legeringsmateriaal ter beschikking gesteld dat wordt gebruikt bij de bouw en de inrichting van vluchtelingenkampen. Hieraan bestaat thans de grootste behoefte. Het gaat om 500 tenten (waarin 6 000 personen kunnen worden ondergebracht), 2350 slaapzakken, 13 000 dekens, 2773 matrassen, 40 tentkachels en 20 aggregaten. Voorts zal Defensie nooddrantsen naar Macedonië sturen. De hulpgoederen zijn deels al door transportvliegtuigen van de Koninklijke luchtmacht en twee gehuurde Antonov-vliegtuigen overgebracht naar de Macedonië.

opvang vluchtelingen buiten de regio

Zoals door de Staatssecretaris van Justitie reeds uiteengezet tijdens het Algemeen Overleg met de vaste commissies voor Justitie en Buitenlandse Zaken op 31 maart jl., is de regering van mening dat opvang van vluchtelingen uit Kosovo zo veel mogelijk in de regio dient plaats te vinden. Zulks vooral omdat uitgangspunt is en blijft dat de vluchtelingen zo spoedig mogelijk naar hun woonplaats moeten kunnen terugkeren en de etnische zuivering niet mag worden gesanctioneerd. Bij de ontmoeting van de Ministers van Buitenlandse Zaken van de EU-trojka en de buurlanden in Bonn op 1 april jl. heeft de EU gesteld dat afspraken over beëindiging van de gevechten in Kosovo in ieder geval dienen te verzekeren dat de vluchtelingen spoedig kunnen terugkeren met een internationale garantie voor hun veiligheid.

Gezien de grote druk die de vluchtelingenstromen op de landen in de regio leggen en de steeds zorgwekkender situatie waarin veel vluchtelingen zich bevinden, is de regering bereid in EU-verband afspraken te maken over tijdelijke opvang van Kosovaren. Nederland is in beginsel bereid daaraan een bijdrage te leveren rekening houdend met de fysieke mogelijkheden. Tijdens een bijeenkomst van de Humanitarian Issues Working Group, die vandaag in Geneve plaatsvindt, en in een speciale vergadering van JBZ-ministers, die op 7 april in Luxemburg zal worden gehouden, zal de regering de volgende uitgangspunten hanteren:

- formulering van een EU-aanpak voor tijdelijke bescherming;
- besluitvorming over spreiding en financiering;
- registratie van vluchtelingen door UNHCR in de regio;
- coordinatie en toewijzing aan EU-lidstaten door UNHCR;
- besluitvorming over EU-terugkeerbeleid.

De Kamer zal zo spoedig mogelijk na afloop van bovengenoemde

vergaderingen over de uitkomsten ervan en de implicaties daarvan voor de opstelling van de regering worden geïnformeerd.

effecten op de regio

De interne stabiliteit in Macedonië staat onder druk vanwege de explosief groeiende stroom vluchtelingen, die ook de precare etnische verhoudingen in het land dreigt te verstoren. De Albanese minderheid vormt een derde van de totale bevolking van 2 miljoen. De internationale gemeenschap komt inmiddels de regering van Macedonië op grote schaal te hulp. Nederland onderstreept het belang van stabiliteit van Macedonië met macro-steun ter grootte van 10 miljoen gulden en zal er ook in multilateraal verband op aandringen dat hier een collectieve inspanning wordt geleverd.

Albanië krijgt het grootste deel van de vluchtelingen uit Kosovo te verwerken, terwijl het in de regio het armste land is. De Albanese regering heeft haar steun betuigd aan de luchtacties van de NAVO. Tirana beschuldigt de FRJ ervan bij herhaling de Albanese grenzen te hebben geschonden met (granaat)beschietingen. De interne politieke verhoudingen in Albanië zijn gespannen, doch ten aanzien van Kosovo lijkt geen sterke verdeeldheid te bestaan. De stabiliteit in Albanië, dat na de crisis van 1997 nog altijd te kampen heeft met grote problemen bij de handhaving van de openbare orde en de democratisering, staat of valt met de internationale steun voor de opvang van de immense stroom vluchtelingen. Nu de NAVO heeft besloten om juist daarvoor op korte termijn een speciale troepenmacht in Albanië te stationeren, begint die steun op gang te komen.

In de Joegoslavische deelrepubliek Montenegro bestaan grote spanningen tussen de aanhangers van president Djukanovic en Milosevic-gezinden. Milosevic heeft recentelijk de commandant en 7 officieren van het in Montenegro gelegerde tweede legerkorps vervangen. Milosevic-aanhangers zouden momenteel van wapens worden voorzien. Het aantal vluchtelingen uit Kosovo is aanzienlijk toegenomen. Vanwege de onzekerheid over de verdere ontwikkelingen in Montenegro wil het merendeel van die vluchtelingen zo spoedig mogelijk naar buurland Albanië. Er bestaat consensus over de wenselijkheid van maatregelen ter ondersteuning van de regering-Djukanovic. Vanwege de positie van Montenegro als onderdeel van de FRJ zijn de mogelijkheden op dit vlak evenwel relatief beperkt.

militair optreden

Om het vermogen van de FRJ offensief op te treden in Kosovo verder te ondermijnen worden de luchtaanvallen de komende dagen verder opgevoerd.

Hiertoe voorzien de Verenigde Staten de NAVO-luchtvloot van extra middelen. Het gaat onder meer om F-117 «Stealth» jachtbommenwerpers, het vliegkampschip Theodore Roosevelt en Apache-gevechtshelikopters. De Apaches worden gestationeerd in Noord-Albanië, evenals een met MLRS-raketwerpers uitgeruste artillerie-eenheid.

De NAVO-luchtaanvallen in de rest van de FRJ zijn de afgelopen dagen geïntensiveerd. Strategische doelen, waaronder het hoofdkwartier van de MUP, brandstofopslagplaatsen, een elektriciteitscentrale, verkeersknooppunten en een aantal bruggen, onder meer over de Donau, zijn getroffen. Intussen gaan de aanvallen op de luchtafweer, communicatiecentra, wapenverzamelplaatsen en lokale hoofdkwartieren door. De NAVO-luchtaanvallen beginnen derhalve in toenemende mate resultaat te

hebben. De effectiviteit van de geïntegreerde FRJ-luchtverdediging is verminderd, met name als gevolg van aanvallen op communicatiecentra, maar veel autonome wapensystemen vormen nog steeds een bedreiging.

Van de drie mogelijke opties voor militaire inzet – lucht, grond of een combinatie – is door de NAVO reeds geruime tijd geleden uitdrukkelijk gekozen voor de eerste. Vastgesteld moet worden dat de optie van grondtroepen in een offensieve rol, gelet op de vereiste omvang van een dergelijke troepenmacht en de termijn waarop deze operationeel zou kunnen zijn, niet realistisch is. Wel is de inzet van grondstrijdkrachten voorzien om op de naleving van een eenmaal bereikt akkoord toe te zien en de veilige terugkeer van de vluchtelingen te garanderen.

diplomatie

De Nederlandse regering acht het van groot belang dat op elk moment de optie van een politieke oplossing wijd open blijft. Zij draagt daar langs verschillende kanalen, direct en indirect, aan bij. Zo heeft de eerste ondergetekende in zijn contacten met zijn Russische collega Ivanov sterk bepleit dat de RF een nieuwe bemiddelingspoging onderneemt zodra een dergelijke poging perspectief kan bieden op een aanvaardbaar resultaat. Ook andere initiatieven mogen niet worden uitgesloten. De Nederlandse regering zal met andere landen zo creatief mogelijk naar nieuwe wegen blijven zoeken. Telkens zal zorgvuldig moeten worden afgewogen of de doelstelling van dergelijke initiatieven de oplossing daadwerkelijk dichterbij kan brengen; stappen zonder voldoende perspectief werken immers averechts.

Voor de regering blijven de humanitaire, militaire en politieke doelstellingen, waaronder het bevorderen van de stabiliteit in de regio, onderdeel van een samenhangende beleidsinzet van Nederland en zijn partners.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
J. J. van Aartsen

De Minister van Defensie,
F. H. G. de Grave

De Minister van Justitie,
A. H. Korthals

Productie 7

Vergaderjaar 1998–1999

22 181

De situatie in voormalig Joegoslavië

Nr. 253

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 13 april 1999

Op 12 april 1999 hebben in Brussel de NAVO Ministers van Buitenlandse Zaken de situatie met betrekking tot Kosovo besproken. Het communiqué van de bijeenkomst is hierbij gevoegd.¹ De NAVO heeft een krachtig signaal van eensgezindheid aan Milosevic afgegeven. De luchtoperatie ondersteunt de doelstelling van de internationale gemeenschap om een vreedzaam en multi-etnisch Kosovo tot stand te brengen. Het militaire optreden zal worden voortgezet totdat President Milosevic tegemoet komt aan de volgende eisen:

- een verifieerbaar einde van alle militaire operaties, geweld en onderdrukking;
- het terugtrekken van alle politie-, militaire en paramilitaire eenheden uit Kosovo;
- instemming met het stationeren van een internationale militaire presentie in Kosovo;
- instemming met de onvoorwaardelijke en veilige terugkeer van alle vluchtelingen en ontheemden en ongehinderde toegang van hulporganisaties;
- een geloofwaardige verzekering van bereidheid om op basis van de Rambouillet-voorstellen tot een politieke raamwerkovereenkomst te komen over Kosovo.

Eerder al formuleerde de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, Kofi Annan, vrijwel gelijklopende voorwaarden voor het beëindigen van de humanitaire tragedie en hervatting van onderhandelingen over een politieke regeling. Een kopie van zijn verklaring van 9 april jl. is bijgevoegd.

Het optreden van de militaire, paramilitaire en politie-eenheden van Milosevic heeft geleid tot een humanitaire catastrofe van ongeken- de omvang die de stabiliteit in de regio bedreigt. Honderdduizenden zijn van huis en haard verdreven door het optreden van de Joegoslavische troepen. Dit maakt eens te meer duidelijk hoezeer de NAVO-operatie gerechtvaardigd is. De Raad was unaniem in het veroordelen van dit

¹ Ter inzage gelegd bij de afdeling Parlementaire Documentatie.

barbaarse optreden en de politiek van etnische zuivering. Milosevic draagt hiervoor de volle verantwoordelijkheid.

De Raad sprak waardering uit voor de inspanningen van de buurlanden, met name Albanië en de FYROM, om de grote aantallen vluchtelingen op te vangen. Op verzoek van de betreffende landen en van de UNHCR verleent de NAVO steun bij de opvang van vluchtelingen door de bouw van noodaccomodaties, het vervoeren van hulpgoederen en de organisatie en het management van een luchtbrug naar Tirana en Skopje.

De NAVO-Raad heeft tevens diepe bezorgdheid uitgesproken over de grote aantallen ontheemden in Kosovo zelf, die zich buiten het bereik van de humanitaire hulp bevinden en hebben te kampen met uitputting, honger en wanhoop.

De misdaden die worden begaan tegen de onschuldige burgerbevolking van Kosovo zijn een schending van het internationaal recht. Degenen die verantwoordelijkheid dragen voor systematisch geweld, wreedheden en gedwongen deportatie van de bevolking van Kosovo zullen zich moeten verantwoorden voor het ICTY. Zonder rechtvaardigheid is duurzame vrede immers niet mogelijk.

De Raad heeft de FRJ gewaarschuwd dat bedreiging van de territoriale integriteit, politieke onafhankelijkheid of veiligheid van Albanië of de FYROM niet geaccepteerd zal worden. Ook zullen eventuele stappen tegen de democratisch gekozen regering van Montenegro, dat tienduizenden vluchtelingen opvangt, ernstige consequenties hebben.

Ten slotte bestond eensgezindheid over het feit dat de Kosovo-crisis eens te meer het belang onderstreept van een integrale benadering van de stabilisering in Zuidoost-Europa en de integratie van de betreffende landen in de Euro-Atlantische structuren. De Raad verwelkomde dan ook het EU-initiatief voor een Stabiliteitspact voor Zuidoost-Europa onder auspiciën van de OVSE alsmede andere regionale initiatieven. De NAVO zal plannen ontwikkelen om de veiligheidsdialoog met de landen in de regio te verdiepen.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
J. J. van Aartsen

Productie 8

Vergaderjaar 1998–1999

22 181

De situatie in voormalig Joegoslavië

Nr. 255

BRIEF VAN DE MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN EN VAN DEFENSIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 16 april 1999

Naar aanleiding van de vragen die zijn gesteld tijdens het ordedebat van 15 april jl. informeren wij u mede namens onze collega voor Ontwikkelingssamenwerking met deze brief over de laatste ontwikkelingen inzake Kosovo.

De Regering betreurt ten zeerste het tragische incident op 14 april jl., waarbij een NAVO-aanval op een konvooi in Kosovo heeft geleid tot burgerslachtoffers.

Deze actie heeft plaatsgevonden in de nabijheid van Djakovica. Uit voorlopig onderzoek van de NAVO is gebleken dat de betrokken F-16 piloot kort tevoren over een gebied is gevlogen waarbij hij verschillende dorpen in brand zag staan. Hij trok hieruit de conclusie dat er sprake was van een etnische zuiveringsoperatie van de FRJ-strijdkrachten. Vervolgens zag hij, naar het zuiden vliegend, een konvooi rijden van naar zijn overtuiging militaire voertuigen en concludeerde dat het hier om een militaire colonne ging, die verantwoordelijk was voor de eerder gesignaleerde branden. Hij besloot vervolgens twee laser-geleide bommen af te werpen op de voorste voertuigen. Later is gebleken er dat er sprake was van een gemengde colonne van burgers (vluchtelingen) en militaire voertuigen.

De NAVO doet er alles aan om dergelijke tragische voorvallen te voorkomen. De militaire doelen worden uiterst zorgvuldig geselecteerd met de bedoeling de risico's voor burgers maximaal te beperken. Voorts moeten de vliegers strikte «rules of engagement» in acht nemen bij gebruik van wapens. Ondanks de nodige voorzorgsmaatregelen kan dit soort ongevallen helaas niet worden uitgesloten.

De Regering is uiterst bezorgd over het lot van de naar schatting honderdduizenden met geweld verdreven ontheemden in Kosovo. Het is verre van eenvoudig een duidelijk beeld te krijgen van hun situatie. Zowel de NAVO als de UNHCR spannen zich in om meer informatie te verza-

melen over de behoefte aan hulp. Hulporganisaties die vluchtelingen aan de grens opvangen melden dat deze vluchtelingen over het algemeen in goede gezondheid verkeren, hetgeen echter niet tot de conclusie kan leiden dat dit ook geldt voor de ontheemden in Kosovo zelf, waarvan er waarschijnlijk tienduizenden al enige weken in de open lucht verblijven.

Het is zeer moeilijk om zonder de medewerking van de Joegoslavische autoriteiten iets te doen aan het lot van de ontheemden in Kosovo. De NAVO heeft verschillende mogelijkheden bekeken om met militaire middelen humanitaire hulp te verstrekken. Hierbij is ook de mogelijkheid van «airdrops» onderzocht. De mogelijkheden hiervoor zijn beperkt door het ontbreken van specifieke informatie over de verblijfplaatsen van de ontheemden, alsmede hun aantallen en hun hulpbehoeften. Verder zou de uitvoering van «airdrops» onder de huidige omstandigheden extreem hoge risico's opleveren. Het zou de inzet vergen van langzaam en laag vliegende toestellen die nauwelijks een kans hebben om aan de Servische luchtafweer te ontsnappen. Ook indien de «airdrops» van grote hoogte zouden worden uitgevoerd blijven grote risico's bestaan. Bovendien zou dit gerichte «airdrops» van de hulpgoederen vrijwel onmogelijk maken. Ook bestaat de kans dat de hulpgoederen in de handen van de FRJ-strijdkrachten zouden belanden. UNHCR ontraadt de optie van «airdrops», gezien het gevaar voor zowel de uitvoerders als de ontvangers van de hulp.

Het instellen van humanitaire corridors of «safe havens» in Kosovo zou een aanzienlijke offensieve inzet van grondtroepen in Kosovo vergen. In overleg met uw Kamer hebben ondergetekenden de visie van de Regering hieromtrent herhaaldelijk toegelicht. In verband hiermee delen wij mede, in antwoord op de vraag van de heer Rosenmöller naar aanleiding van een bericht in de Volkskrant, dat hierover geen verschil van opvatting bestaat tussen de chef defensiestaf en ondergetekenden. Vooralsnog lijkt de enige manier om direct iets te kunnen doen aan de leniging van de humanitaire nood in Kosovo derhalve distributie van goederen via een humanitaire organisatie zoals het Internationale Rode Kruis (ICRC). Tot op heden weigert president Milosevic echter in te gaan op de voorwaarden die deze organisatie voor een terugkeer naar Kosovo heeft gesteld, nl. veiligheidsgaranties van Belgrado voor het desbetreffende personeel van het ICRC en onbeperkte toegang tot geheel Kosovo. De Regering steunt het ICRC in deze opstelling en zal overigens ook waar mogelijk andere initiatieven om de ontheemden in Kosovo te bereiken ondersteunen.

Het aantal vluchtelingen uit Kosovo in de buurlanden is de afgelopen 36 uur met meer dan 10 000 toegenomen. De aantallen vluchtelingen die nu weer dagelijks in Albanië en de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië (FYROM) de grens oversteken bevestigen het beeld van voortgaande gedwongen uitzetting en etnische zuiveringen door het FRJ-leger en het politieapparaat. Het totaal aantal vluchtelingen bedraagt volgens UNHCR meer dan 500 000, waarvan er ongeveer 320 000 in Albanië en 120 000 in de FYROM verblijven. Dagelijks arriveren zo'n 1000 Kosovaarse ontheemden in Montenegro. Het UNHCR schat het totale aantal ontheemden in Montenegro op zo'n 68 000. Hoewel de mogelijkheden om Montenegro bij te staan beperkt zijn doordat Montenegro deel uitmaakt van de FRJ, zijn UNHCR, het ICRC en NGO's ter plekke om hulp te verlenen. De Nederlandse bijdragen aan UNHCR zijn mede bestemd voor Montenegro.

Hoewel UNHCR zegt de hernieuwde instroom van vluchtelingen aan te kunnen, heeft de NAVO zorgen over de capaciteit van UNHCR om mogelijke nieuwe grote stromen vluchtelingen in de komende tijd op te vangen, m.n. in de FYROM. De Regering deelt deze zorgen. Een herhaling

van de situatie van enkele weken geleden zal voorkomen moeten worden. Heden zal de Nederlandse permanente vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties in Genève samen met zijn Duitse collega deze zorgen dan ook overbrengen aan mevrouw Ogata en nogmaals het belang van goede coördinatie in het veld benadrukken. Wederom zal worden aangeboden UNHCR hiermee te ondersteunen, inclusief met een extra Nederlandse personele inzet.

Naast de 20 miljoen gulden die de Regering beschikbaar heeft gesteld voor de opvang van vluchtelingen, de 10 miljoen macro-economische steun voor de regering van de FYROM en de hulpgoederen die door Nederlandse militairen beschikbaar zijn gesteld aan vluchtelingen in de FYROM, heeft de Regering gisteren bekend gemaakt 10 miljoen gulden extra beschikbaar te stellen voor noodhulp voor Kosovo en hulp voor omliggende landen, waarvan 2 miljoen gulden bestemd is voor de actie Giro 555.

Naast de luchtacties worden de internationale pogingen om te komen tot een politieke oplossing voor het conflict in Kosovo voortgezet. Internationaal bestaat brede consensus over het belang van Russische betrokkenheid bij het vinden van een oplossing voor de crisis in Kosovo. Op 13 dezer bevestigden de Amerikaanse en Russische ministers van buitenlandse zaken, Albright en Ivanov, na hun gesprek in Oslo dat tussen hen overeenstemming bestond over de volgende uitgangspunten: een onmiddellijke beëindiging van alle repressie in Kosovo, de terugtrekking van leger-, politie- en para-militaire eenheden, een veilige terugkeer van alle vluchtelingen en vrije toegang voor humanitaire hulporganisaties. Beide ministers voorzien eveneens een internationale presentie in Kosovo, maar de discussie over de vorm hiervan zal worden voortgezet. Inmiddels heeft president Jeltsin ex-premier Tsjernomyrdin benoemd tot zijn speciale vertegenwoordiger voor Kosovo. Ook het OVSE-voorzitterschap in de persoon van de Noorse minister van buitenlandse zaken Vollebaek zet zich actief in om Rusland te betrekken bij het zoeken naar een uitweg in de Kosovo-crisis.

Nadat op hoog ambtelijk niveau bijeenkomsten hadden plaatsgevonden van de G-8 en de Contactgroep, vond op 14 dezer de informele bijeenkomst van EU-staatshoofden en -regeringsleiders plaats in Brussel. Hierbij is geen concreet Duits vredesplan gepresenteerd en zijn, vanwege het informele karakter van de bijeenkomst, geen formele besluiten genomen. Een brief van de minister-president d.d. 15 april jl. over deze bijeenkomst ging u reeds toe, met als bijlage de door het Voorzitterschap opgestelde samenvatting van de discussie.

Wij zullen u van verdere ontwikkelingen op de hoogte houden.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
J. J. van Aartsen

De Minister van Defensie,
F. H. G. de Grave

Productie 9

Vergaderjaar 1998-1999

22 181

De situatie in voormalig Joegoslavië

Nr. 266

BRIEF VAN DE MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN EN VAN DEFENSIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 27 april 1999

Met deze brief informeren wij u mede namens de minister voor Ontwikkelingssamenwerking en mede naar aanleiding van de Algemene Raad van 26 april jl. over de stand van zaken in de crisis rond Kosovo. Over de uitkomst van de bijeenkomst ter gelegenheid van de herdenking van het vijftigjarig bestaan van de NAVO in Washington ontving u een aparte brief (26 200 V, nr. 75).

Humanitaire situatie

De situatie van de vluchtelingen en ontheemden blijft onverminderd ernstig. Sinds het begin van de crisis zijn in de regio meer dan 630 000 personen opgevangen, terwijl in Kosovo zelf mogelijk nog eens honderd-duizenden ontheemden een veilig heenkomen zoeken. Gezien de omvang en de snelheid van de gedwongen uittocht van etnisch-Albanezers in de laatste weken is duidelijk sprake van een tevoren zorgvuldig geplande operatie van het Joegoslavische leger en de Servische politie, daarbij gesteund door paramilitaire groepen. Vele vluchtelingen spreken over ernstige mensenrechtenschendingen, waaronder massamoorden en verkrachtingen. Jonge mannen zijn van vrouwen, kinderen en bejaarden gescheiden. In dit verband is het extra zorgwekkend dat zich onder de vluchtelingen relatief weinig mannen bevinden. Over hun lot is niets bekend; mogelijk is een aantal van hen geëxecuteerd of gevangen genomen, maar het is ook denkbaar dat mannen vrijwillig in Kosovo zijn gebleven om zich aan te sluiten bij het UÇK.

De stroom vluchtelingen heeft grote fluctuaties te zien gegeven. Op sommige dagen passeerden duizenden vluchtelingen per uur de grenzen met de buurlanden, terwijl op andere dagen het Joegoslavische leger ontheemden heeft verhinderd de grenzen te passeren. Algemeen wordt verwacht dat er ook de komende dagen sprake zal zijn van vluchtelingenstromen uit Kosovo. Verwacht wordt dat een deel van de ontheemden die nu nog in Kosovo rondzwerven de grens met Montenegro of met de

buurlanden zal passeren. Het is echter niet te voorspellen wanneer zich wederom een zeer omvangrijke vluchtelingenstroom zal voordoen. Knelpunten bij de opvang zijn onder de huidige omstandigheden niet uitgesloten.

Momenteel kan in de meeste behoeften van de vluchtelingen in Albanië en Macedonië redelijk worden voorzien. Op het gebied van hun huisvesting lijken de grenzen van de capaciteit echter langzamerhand bereikt. In beide landen wordt meer dan de helft van de vluchtelingen opgevangen bij particulieren, die hun eigen schaarse middelen van bestaan en huisvesting met hen delen. In hoog tempo is door de inzet van NAVO-eenheden additionele capaciteit gecreëerd in de vorm van tentenkampen en collectieve opvangcentra. Thans worden de mogelijkheden onderzocht voor het oprichten van extra tentenkampen en het inrichten van grote leegstaande gebouwen voor de opvang van vluchtelingen. Op het gebied van water en sanitatie schieten de voorzieningen duidelijk tekort.

Bij het voorgaande moet worden bedacht dat Albanië en Macedonië transitelanden zijn met een zwakke infrastructuur. Voor Albanië geldt bovendien dat dit land nog maar twee jaren geleden werd geteisterd door een binnenlandse crisis. Albanië is deze crisis nog niet te boven gekomen. In het noorden van het land is sprake van banditisme en wijdverbreid wapenbezit. De instroom van grote aantallen vluchtelingen drukt dan ook zeer zwaar op de infrastructuur van deze landen. Voorkomen moet worden dat het relatief lage welvaartsniveau van de lokale bevolking wordt aangetast als gevolg van de aanwezigheid van grote aantallen vluchtelingen. Hulporganisaties richten zich derhalve niet alleen op voorzieningen voor vluchtelingen, maar ook op versterking van de bestaande voorzieningen waarvan ook de lokale bevolking kan profiteren. Ook worden particulieren die vluchtelingen opvangen, ondersteund door hulporganisaties.

Naar aanleiding van de grote zorg over de vluchtelingen uit Kosovo is in de Algemene Raad van 26 april jl. opnieuw gesproken over de noodzaak om degelijke afspraken te maken tussen de lidstaten over de opvang van vluchtelingen. Eerste ondergetekende heeft benadrukt dat de coördinatie van de opvang dient te geschieden door de UNHCR en dat aan de geïmproviseerde wijze waarop de EU-landen vluchtelingen en ontheemden opnemen een einde zou moeten komen. Voorts is aangegeven dat Nederland voorstander is van een Europese regeling van tijdelijke bescherming van Kosovaren zoals voorzien in het plan van de Staatssecretaris van Justitie en zoals bepleit in de laatste JBZ-raad. Ook hierover zouden nu nadere afspraken moeten worden gemaakt. Het Voorzitterschap heeft toegezegd actiever te zullen gaan opereren in samenspraak met de Commissie.

Regionale stabiliteit

De Regering acht het van het grootste belang te voorkomen dat het conflict in Kosovo overslaat naar elders in de regio. Er zijn tal van aanwijzingen dat de crisis en de daarmee gepaard gaande vluchtelingenstromen oplopende interne spanningen veroorzaken in de regio. Met name in Macedonië is sprake van een gespannen situatie door de combinatie van capaciteitsproblemen, sterke economische terugval en vrees voor versterking van de interetnische balans. De grote toestroom van etnische Albanezen uit Kosovo en het in de ogen van de bevolking uitblijven van steun bij de opvang door de internationale gemeenschap hebben geleid tot irritatie onder de slavisch-Macedoonse bevolkingsgroep. Dit verklaart ten dele waarom de behandeling van Kosovo-

Albanese vluchtelingen in sommige gevallen te wensen over heeft gelaten.

In Albanië verscherpt de huidige crisis de structurele instabiliteit op het gebied van de openbare orde en democratisering. Albanië lijkt in toenemende mate de gevolgen te ondervinden van de toenemende activiteiten van het UÇK die in dit land steeds openlijker plaatsvinden, en de reacties daarop van FRJ-zijde. De crisis zou ook ernstige gevolgen kunnen hebben in Montenegro voor de positie van de hervormingsgezinde regering van president Djukanovic. Een ander punt van zorg is de politiek-economische ontwrichting van de regio als geheel, maar ook in buurlanden als Roemenië en Bulgarije.

De Regering is van mening dat maatregelen ten behoeve van de regionale stabiliteit niet slechts lange termijn kwesties betreffen. Naast het militaire en het politieke spoor zullen ook stabiliteitsbevorderende maatregelen reeds nu hoog op de internationale agenda moeten staan. Recente initiatieven om te komen tot een algehele strategie voor de regio op het gebied van veiligheid, democratisering, problematiek van minderheden en economische hervormingen, zoals het Duitse voorstel voor een Stabiliteitspact voor Zuidoost-Europa, worden dan ook van harte verwelkomd. Het voorgestelde pact betreft o.a. grens- en minderheidsvraagstukken, de terugkeer van vluchtelingen en ontheemden, economische maatregelen waaronder regionale samenwerking en het ontwikkelen van bestendige maatschappelijke structuren (goed bestuur en «civil society»). De Algemene Raad van 26 april jl. verwelkomde de brede steun van de internationale gemeenschap voor dit initiatief en besloot dat met de voorbereiding van dit voorstel een aanvang moest worden gemaakt. Daartoe bereidt de EU thans een Conferentie over Zuidoost-Europa voor die op 27 mei a.s. in Bonn bijeen zal komen. Ook Nederland heeft ervoor gepleit om zo spoedig mogelijk een concreet en operationeel begin te maken met het voorgestelde Stabiliteitspact en daarmee ook een politiek signaal aan de landen in de regio te geven. Hierbij is ook van belang dat alle relevante landen – dit zijn naast de landen in de regio o.a. de EU-landen, de VS en de RF – en organisaties (NAVO, IFI's, OVSE, G-8) de ruimte krijgen om te participeren in een gecoördineerde benadering van de fundamentele problemen van de regio. Daarbij moeten de taken binnen de te kiezen structuur worden verricht door de landen of organisaties die terzake de meeste expertise bezitten. De Algemene Raad sprak tevens opnieuw zijn sterke steun uit voor de democratisch verkozen regering van Montenegro, en veroordeelde de pogingen van Belgrado om Montenegro te ondermijnen en te destabiliseren. De EU overweegt om, naast de hulp die Montenegro reeds ontvangen heeft, aanvullende economische en financiële steun te verlenen ter verlichting van de zware last waaronder Montenegro gebukt gaat als gevolg van het conflict in Kosovo. De Raad sprak voorts grote waardering uit voor Macedonië en Albanië, met name voor hun bereidheid om de grote hoeveelheden vluchtelingen op te vangen. Het op gematigdheid gerichte beleid van deze landen draagt in belangrijke mate bij tot de veiligheid en stabiliteit in de regio. De Raad heeft ook het voornemen van de Europese Commissie verwelkomd om, in de context van de regionale benadering van de EU en de bijdrage van de EU aan het bovengenoemde Stabiliteitspact, met voorrang het opwaarderen van de contractuele relaties tussen de EU en Macedonië en de EU en Albanië gericht op het tot stand brengen van een Associatie-akkoord te onderzoeken. Tevens zal de EU de nodige financiële en economische steun aan Macedonië en Albanië ter beschikking stellen in verband met de zware lasten die het gevolg zijn van de crisis in de regio. Tenslotte gaf de Raad een verklaring uit ter ondersteuning van Bulgarije en Roemenië (bijlage).¹

¹ Ter inzage gelegd bij de afdeling Parlementaire Documentatie.

Algemeen uitgangspunt bij de op stabiliteit van de regio gerichte initiatieven dient volgens de Regering te zijn dat de vluchtelingen terug kunnen keren naar hun woonplaats. Zolang dit niet gebeurt, zou de internationale gemeenschap de druk in de regio moeten helpen verzachten door middel van ruimhartige financiële ondersteuning bij de opvang. Hulp aan betrokken landen dient, gezien ook de slechte economische situatie in deze landen, niet beperkt te blijven tot noodhulp, zoals operatie «Allied Harbour» in Albanië, maar ook macro-economische steun te omvatten ter verzachting van de effecten die de Kosovo-crisis op de regio heeft. Nederland is bereid dergelijke steun te leveren. Aan Macedonië werd voorlopig NLG 10 miljoen betalingsbalanssteun ter beschikking gesteld. Voorts is onder voorwaarde dat Bulgarije bereid is vluchtelingen op te vangen NLG 5 miljoen aan betalingsbalanssteun ter beschikking gesteld. De Minister voor Ontwikkelingssamenwerking zal tijdens de voorjaarsvergadering van IMF en Wereldbank, die momenteel in Washinton plaatsvindt, donoren oproepen economische en financiële steun aan de landen in de regio te verlenen.

Militaire operaties en het politieke spoor

De luchtacties van de NAVO zijn inmiddels hun tweede maand ingegaan. De NAVO-top in Washington heeft besloten de luchtacties verder te intensiveren binnen het overeengekomen mandaat. Van groot belang is dat de NAVO-strategie ook door alle partnerlanden krachtig wordt gesteund. Doel is een systematisch uitschakelen van het vermogen van de FRJ om militaire operaties in Kosovo uit te voeren. Daarnaast worden ook de gerichte acties op Servische eenheden in Kosovo voortgezet. In het Communiqué van de NAVO-top over Kosovo wordt bevestigd dat de NAVO bereid is de luchtaanvallen op te schorten op het moment dat Belgrado heeft voldaan aan de vijf door de internationale gemeenschap gestelde voorwaarden en een aantoonbaar begin heeft gemaakt met de terugtrekking van troepen.

Het uitoefenen van militaire druk is een kwestie van vastberadenheid en geduld. De NAVO-luchtoperatie heeft inmiddels het militair-operationele vermogen van de FRJ aanzienlijk aangetast. Een gedeelte van het luchtafweervermogen is vernietigd. De FRJ blijft echter in staat tot effectieve luchtverdediging, m.n. met mobiele en draagbare systemen en luchtafweergeschut. De vernietiging van infrastructuur, logistieke aanvoerlijnen en command en control heeft echter tot gevolg dat de mogelijkheden voor de aansturing van militaire eenheden in het veld, en met name in Kosovo, steeds geringer worden.

In het kader van het verzwakken van de Joegoslavische militaire capaciteit om de repressie tegen de Kosovaren uit te voeren is het van groot belang om de toevoer van aardolieproducten naar de FRJ en Kosovo een halt toe te roepen. Een belangrijk doel van de luchtaanvallen zijn dan ook installaties die essentieel zijn voor de brandstofvoorziening van de FRJ-strijdkrachten. Ook hier zijn de luchtaanvallen succesvol geweest. De Algemene Raad nam op 26 april jl. het politiek belangrijke besluit tot de instelling van een verbod op de verkoop, levering, export en transport van olie en olieproducten. Nederland heeft op de totstandkoming van deze beslissing steeds krachtig aangedrongen. De instelling door de NAVO van een zogenaamd «visit and search»-regime in de Adriatische Zee kan een dergelijke boycot ondersteunen. De NAVO-ministers hebben de militaire autoriteiten opdracht gegeven alle noodzakelijke voorbereidingen voor een dergelijke regime in delen van de Adriatische Zee te treffen, met inachtneming van een aantal juridische randvoorwaarden.

Gezien het belang dat Nederland hecht aan een politieke oplossing voor het conflict rond Kosovo worden de recente inspanningen van de SGVN en de benoeming van Tsjernomyrdin tot Russische gezant voor de regio van harte verwelkomd. Een politieke oplossing voor het conflict moet worden bereikt via een resolutie van de VN-Veilighedsraad, op basis van Hoofdstuk VII. De vijf eisen van de internationale gemeenschap (beëindiging geweld, terugtrekking Servische militaire, politie- en para-militaire eenheden, terugkeer vluchtelingen en ontheemden, politieke oplossing op basis principes «Rambouillet» en stationering internationale militaire troepenmacht) vormen essentiële elementen voor een dergelijke resolutie. Dit geldt ook voor de rol van het ICTY. Andere belangrijke elementen voor deze resolutie betreffen de overige punten uit de voorzitterssamenvatting van de informele Europese Raad d.d. 14 april: een politieke oplossing voor de crisis (gebaseerd op «Rambouillet»), een internationaal interimbestuur door de EU, een politiemacht die representatief is voor de samenstelling van de bevolking en verkiezingen. Als lid van de VN-Veilighedsraad zal Nederland betrokken zijn bij dit proces.

EU-sancties

Tijdens de Algemene Raad van 26 april jl. constateerden Ministers dat de situatie in Kosovo sinds de bijzondere zitting van de Algemene Raad over Kosovo op 8 april jl. verder was verslechterd. De conclusies van deze bijeenkomst zijn bijgevoegd. Er bestond grote zorg over de groeiende aanwas van vluchtelingen uit Kosovo in de buurlanden, het aanhoudende verjagen door Milosevic's leger, politie- en paramilitaire eenheden van grote groepen Kosovaren en het lot van de vele ontheemden in Kosovo. President Milosevic heeft op geen enkel punt zijn beleid veranderd en is niet aan de eisen van de internationale gemeenschap tegemoet gekomen. Er was dan ook brede overeenstemming in de Raad om de druk van de EU op Milosevic en zijn regime verder op te voeren, in overeenstemming met en ter ondersteuning van de militaire acties van de NAVO.

In dit verband heeft eerste ondergetekende niet alleen gepleit voor bovengenoemde olieboycot, ter opvoering van de druk op Milosevic, maar ook wederom gepleit voor aanscherping van de bestaande economische sancties, de visumrestricties, een volledige luchtvaartboycot en de invoering van een sportboycot. Nederland kon dan ook volledig instemmen met de unanieme conclusie van de Raad om het sanctieregime van de EU verder uit te breiden. Niet alleen worden nu de bestaande sancties verder verscherpt, maar ook nieuwe maatregelen zijn aangekondigd. Zo geldt het visumverbod thans o.a. ook voor president Milosevic en zijn familie; de bevrozing van tegoeden van de FRJ en Servië treft nu ook individuen die geassocieerd zijn met Milosevic; het moratorium op overheidsgefinancierde exportkredieten wordt nu aangevuld met een verbod op de verstrekking van exportfinanciering door de privé-sector; het bestaande investeringsverbod wordt uitgebreid; het verbod op de export van leveranties van goederen die voor repressie of terrorisme kunnen worden gebruikt, wordt verbreed tot een verbod op levering van goederen, diensten, technologie en materiaal die nodig kunnen zijn voor het herstel van doelen die beschadigd zijn als gevolg van de luchtacties.

Voorts wordt een – onder andere na langdurig aandringen van Nederland – alomvattende luchtvaartboycot van de EU ten aanzien van de FRJ uitgevoerd, en worden lidstaten evenals sportorganisaties aangemoedigd geen internationale sportevenementen te organiseren waaraan de FRJ deelneemt. Deze aanvullende en nieuwe maatregelen zullen thans zo spoedig mogelijk worden geïmplementeerd.

Ten slotte

Een vastberaden en geloofwaardig optreden van de internationale gemeenschap is niet alleen van cruciaal belang voor de verbetering van de humanitaire situatie van vluchtelingen en ontheemden, maar nadrukkelijk ook voor de stabiliteit en veiligheid in de gehele regio. Het zou een vergissing zijn te menen dat de internationale gemeenschap zich zou kunnen beperken tot een oplossing voor Kosovo. Het optreden van Milosevic ten aanzien van Kosovo staat namelijk niet op zichzelf, maar maakt deel uit van een brede politieke agenda die wij verwerpen. Europa is bereid in alle opzichten te investeren in de Balkan, dus ook in de FRJ, terwille van stabiliteit van de regio en van Europa als geheel. Die politiek is onverenigbaar met een beleid gebaseerd op minachting voor de democratische beginselen en op systematische schendingen van de rechten van de mens.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
J. J. van Aartsen

De Minister van Defensie,
F. H. G. de Grave

Productie 10

Aan de Voorzitter van de
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA 's-Gravenhage

Directie Europa
Afdeling Midden-Europa
Bezuidenhoutseweg 67
Postbus 20061
2500 EB Den Haag

Datum 7 mei 1999
Kenmerk DEU-240/98
Blad 1/7
Bijlage(n)
Betreft Kosovo

Behandeld Drs. R.H. Cohen
Telefoon 3484588
Fax 3485329

Zeer geachte Voorzitter,

Mede namens de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking en de Staatssecretaris van Justitie berichten wij u over de stand van zaken aangaande de diplomatieke, militaire en humanitaire ontwikkelingen in de crisis in Kosovo. Aan het eind van deze briefbespreken wij ook de ondersteuning van de regio en het Stabiliteitspakt voor Zuid-Oost Europa.

Diplomatieke ontwikkelingen

Zu als bekend is op de NAVO-top in Washington besloten de diplomatieke initiatieven te intensiveren. Daarom constateert de regering met voldoening dat vooruitgang wordt geboekt bij de diplomatieke inspanningen om te komen tot een politieke oplossing voor het conflict in Kosovo. Het Duitse EU-voorzitterschap heeft zich in dit kader actief betoond, terwijl ook Rusland en de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties metterdaad gestalte geven aan de belangrijke diplomatieke rol die de internationale gemeenschap hun heeft toegedacht. De afgelopen week hebben intensieve diplomatieke activiteiten plaatsgevonden, waaronder bezoeken van de Russische gezant Tsjernomyrdin aan Belgrado, Bonn, Rome en Washington. Voorts hebben zowel de SG VN als de Amerikaanse onderminister van Buitenlandse Zaken Talbot Moskou en Berlijn bezocht. President Clinton brengt dezer dagen

bezoeken aan Brussel en Bonn.

Deze activiteiten hebben een ministeriële bijeenkomst van de landen van de G-8 op 6 mei mogelijk gemaakt, welke heeft geresulteerd in overeenstemming over zeven uitgangspunten, die de basis zouden moeten vormen van een resolutie van de Veiligheidsraad.

De regering is verheugd over deze doorbraak, die een nieuw diplomatiek momentum teweeg heeft gebracht. Van belang is met name dat de Russische Federatie nu actief betrokken is bij het politieke proces en dat thans wordt voorzien dat de Veiligheidsraad hierin een actieve rol zal kunnen spelen. Als lid van de Raad zal Nederland actief deelnemen aan de verwoording van de overeengekomen uitgangspunten in een resolutie. Deze zijn:

- een onmiddellijke en verifieerbare beëindiging van het geweld en de repressie in Kosovo;
- terugtrekking uit Kosovo van de politie-, militaire en paramilitaire troepen;
- ontplooiing in Kosovo van effectieve internationale 'civiele en veiligheidspresenties', bekrachtigd en aanvaard door de VN, die in staat zijn de gemeenschappelijke doeleinden te bereiken;
- de VR zal besluiten tot een interim-bestuur voor Kosovo;
- terugkeer van alle vluchtelingen en ontheemden en ongehinderde toegang voor de hulpverleningsorganisaties;
- een politiek proces, gericht op interim-bestuur, dat voorziet in een substantiële mate van zelfbestuur voor Kosovo, waarbij volledig rekening wordt gehouden met Rambouillet, de territoriale integriteit van de FRJ en de demilitarisatie van het Kosovo Bevrijdingsleger;
- een alomvattende aanpak van de economische ontwikkeling en de stabilisatie van de regio.

Deze principes zullen verder moeten worden uitgewerkt. Daarbij zullen ondermeer kwesties aan de orde moeten komen als het moment waarop de terugtrekking dient aan te vangen en de luchtaanvallen zouden kunnen worden opgeschort, de verificatie van de terugtrekking, alsmede de modaliteiten van de internationale presentie. De Ministers van Buitenlandse Zaken van de G-8 zullen opnieuw bijeenkomen om de voortgang van het proces te bespreken. Bijgaand treft U kopie aan van de na afloop

van de bijeenkomst afgelegde Voorzittersverklaring.

Militair

Ook de intensivering van de luchtcampagne, waartoe de Top in Washington besloot, is vooral gericht op objecten die deel uitmaken van de infrastructuur die Milosevic in staat stelt zijn militaire onderdrukingscampagne in Kosovo voort te zetten. In de brief van 6 april j.l. aan Uw Kamer werd, evenals in die van 29 maart j.l., de noodzaak onderstreept van acties gericht tegen leger- en politie-eenheden in Kosovo en werd voorts gewezen op het belang om de voor het optreden van de FRJ-eenheden in Kosovo relevante infrastructuur in de rest van Joegoslavië uit te schakelen. Daaronder vallen ook installaties zoals communicatiecentra, elektriciteitscentrales en verkeersknooppunten. De doelen zijn dus niet beperkt tot objecten die een exclusieve militaire functie hebben, zoals ook vermeld in ons antwoord d.d. 4 mei j.l. op vragen van de geachte afgevaardigden mevrouw Vos en de heer Harrewijn..

Inmiddels is aanzienlijke schade toegebracht aan de luchtverdedigingscapaciteit, de commando- en communicatiestructuur, de aanvoerlijnen en installaties van de VJ en de MUP. De logistieke infrastructuur is verzwakt. Het afsnijden van aanvoerlijnen versterkt het effect van het vernietigen van productie-, onderhouds- en opslagplaatsen. Het groeiende tekort aan brandstof vermindert de mobiliteit van de FRJ-strijdkrachten. Daarenboven hebben de luchtaanvallen steeds meer rechtstreeks effect op de inzetmogelijkheden van de (para)militaire en politie eenheden van de FRJ in Kosovo.

In de geest van het tijdens het debat met Uw Kamer op 28 april j.l. besprokene, worden thans in NAVO-verband de uitvoeringsmodaliteiten uitgewerkt voor de instelling van een "Visit and Search"-regime in de Adriatische Zee.

Van 29 april t/m 1 mei heeft de tweede ondergetekende een werkbezoek gebracht aan de Nederlandse eenheden in de Macedonië, Albanië en Italië om zich persoonlijk op de hoogte te stellen van het verloop van de operaties waarbij deze eenheden zijn betrokken. Nederlandse militairen leveren een omvangrijke en waardevolle bijdrage aan de NAVO-luchtoperaties boven Kosovo en de FRJ, de stabilisering van Macedonië en Albanië en de leniging van de humanitaire nood in Albanië, uitgevoerd in het kader van de operatie "Allied Harbour".

Tijdens zijn gesprek met de commandant van de NAVO-eenheden in Macedonië kwamen onder meer de moeilijke omstandigheden ter sprake, waaronder een vredesmacht in Kosovo zal moeten optreden. Sinds begin maart is de situatie inmiddels aanzienlijk gewijzigd als gevolg van de verdrijving van honderdduizenden Kosovaren, de vernietiging van hun woonplaatsen door Servische leger- en politie-eenheden, de schade aan de infrastructuur en de aanwezigheid van mijnen en

explosieven. Hiermee zal, evenals met het ontbreken van een professioneel openbaar bestuur en politie-apparaat, rekening moeten worden gehouden bij de wederopbouw van Kosovo en bij de planning van een vredesmacht.

Humanitair

Sinds de brief inzake Kosovo aan uw Kamer van 27 april jl. is het aantal vluchtelingen in de regio verder toegenomen. Zowel in Albanië als in Macedonië was sprake van een instroom die fluctueerde tot een maximum van 12.000 op één dag. In het licht van de aankomst van grote groepen vluchtelingen heeft de Macedonische regering op 1 mei besloten toestemming te verlenen de capaciteit van het Cegrane-kamp te vergroten tot 30.000 personen. In Albanië wordt intensief gezocht naar locaties waar nieuwe tentenkampen kunnen worden opgericht en naar grote leegstaande gebouwen die kunnen worden ingericht voor de huisvesting van vluchtelingen.

Voor de langere termijn trachten hulporganisaties nu beleid te formuleren voor de opvang van vluchtelingen in de winter, wanneer huisvesting in tenten niet zal volstaan. Alternatieven zijn meer opvang in gastgezinnen en inrichting van leegstaande gebouwen voor de huisvesting van vluchtelingen. Voorts moet reeds nu worden gewerkt aan de voorbereidingen voor de terugkeer van vluchtelingen naar Kosovo. De regering heeft nogmaals een beroep gedaan op de in de regio actieve hulporganisaties maximaal samen te werken met elkaar en met de UNHCR. Het Bureau van de Europese Commissie voor Humanitaire Hulp (ECHO) heeft 50 miljoen euro gereserveerd voor humanitaire hulp in Kosovo zodra daartoe mogelijkheden bestaan, dan wel voor ondersteuning van de terugkeer van vluchtelingen.

Tegen de achtergrond van de politieke spanningen die gepaard gaan met de instroom van vluchtelingen in Macedonië heeft de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen, mevrouw Ogata, een oproep gedaan tot landen die zich bereid hebben verklaard vluchtelingen van Macedonië over te nemen, om hun toezeggingen spoedig gestand te doen.

Hoewel opvang in de regio de voorkeur van de regering behoudt, is het duidelijk dat de aantallen vluchtelingen uit Kosovo een actieve ondersteuning door de Europese landen noodzakelijk maken. De opvang van 2000 etnisch Albanezen uit Kosovo in Nederland zal op 7 mei gerealiseerd zijn. Gelet op de vrijwel onhoudbare situatie ter plekke en op de dringende oproep van de UNHCR van 30 april jl. aan de Europese landen - en nu ook aan de niet-Europese landen - om meer te doen dan tot dusver was toegezegd, is de regering voornemens om de Nederlandse opvangmogelijkheden voor Kosovaren te verdubbelen tot 4000.

Daartoe worden voorzieningen in gereedheid gebracht in onder meer Arnhem, zodat vanaf het midden van de volgende week duizend nieuwe plaatsen in gebruik kunnen worden genomen, terwijl er intensief gewerkt wordt aan het realiseren van de nog resterende extra benodigde capaciteit. Inmiddels hebben in een bestuurlijk overleg op 6 mei j.l. van kabinet, VNG en IPO de gemeenten de bereidheid uitgesproken aan een verhoogde taakstelling te willen voldoen om statushouders (onder wie Kosovaren met een YVTY-status) tijdelijk te huisvesten. Het algemene beeld is dat het overbrengen van Kosovaren naar de EU-landen geen gelijke tred houdt met de aanhoudende instroom in Albanië en Macedonië. Op 5 mei waren volgens UNHCR ruim 30.000 Kosovaren uit Macedonië overgebracht naar landen in de Europese regio. Daarmee waren nog lang niet alle landen hun toezeggingen nagekomen.

Het streven blijft er op gericht om binnen de EU tot een evenredige verdeling van de opvang te komen. Het is duidelijk dat de onderscheiden lidstaten van de EU op dit vlak ongelijke inspanningen leveren. Helaas moet worden vastgesteld dat de Nederlandse pogingen om overeenstemming te bereiken over een Europees opvangbeleid, dat naast een verdeling van aantallen ook voorziet in een gemeenschappelijke invulling van het principe van de tijdelijke bescherming, nog geen succes hebben gehad. Verschillende lidstaten van de Europese Unie wensen deze onderwerpen naar eigen, nationale beleidsinzichten te blijven behandelen. Thans zal worden aangestuurd op een hernieuwde discussie in het kader van de JBZ-Raad, zo nodig gevolgd door een discussie in de Algemene Raad.

Ondersteuning van de regio

De Minister voor Ontwikkelingssamenwerking heeft, mede namens haar ambtgenoot van Financiën, reeds bij brief van 5 mei 1999 verslag gedaan van de speciale vergadering op ministerieel niveau die, mede op Nederlands initiatief, op 27 april j.l. in Washington is gehouden, over de economische en sociale gevolgen van de crisis in Kosovo voor Albanië, Macedonië, Bosnië, Bulgarije, Roemenië en Kroatië.

Tijdens de G-24 Consultatieve Groep over Macedonië op 5 mei in Parijs oogstte de Macedonische Regering waardering voor de wijze waarop de gevolgen van het conflict in Kosovo worden opgevangen en voor haar comittering om door te gaan met het voorgenomen hervormingsbeleid en, naar vermogen, zorgvuldige opvang van vluchtelingen. De financieringsbehoefte van 440 miljoen dollar kon in dit stadium voor meer dan de helft worden ingevuld. Nederland kondigde een verdubbeling aan van de reeds in april verstrekte betalingsbalanssteun van 10 miljoen gulden.

Door het IMF en de Wereldbank is voorlopig geschat dat op korte termijn zeker USD 1,8 miljard nodig zal zijn voor additionele betalingsbalans- en begrotingssteun voor de getroffen landen. Reeds een maand geleden heeft Nederland gewezen

op de ernst van de problemen in de omringende landen en de mogelijke bedreiging van de regionale stabiliteit. Minister Herfkens heeft andere landen herhaaldelijk opgeroepen om aanvullende financiële steun te verlenen. Nederland heeft inmiddels ruimhartig extra middelen ter beschikking gesteld.

Wat betreft *Bosnië-Herzegovina* is Nederland voornemens via de Wereldbank macro-economische steun te verlenen. Het IMF verzamelt op dit moment gegevens om tot een inschatting van de gevolgen voor de economie te komen. De Wereldbank treft thans voorbereidingen voor ophoging van de bestaande aanpassingsleningen.

Het grootste deel van de Nederlandse humanitaire hulp komt ten goede aan *Albanië*. Daarnaast wordt de humanitaire hulpoperatie in *Albanië* door de Nederlandse militairen ondersteund. De Europese Unie heeft inmiddels 62 miljoen Euro aan begrotingssteun toegezegd aan de Albanese regering.

Ook *Bulgarije* lijdt forse economische schade als gevolg van de crisis in *Kosovo*. Nederland is bereid 5 miljoen gulden ter beschikking te stellen, onder voorwaarde dat *Bulgarije* zich constructief opstelt ten aanzien van de opvang van vluchtelingen uit *Kosovo*. Een en ander is toegezegd op de G-24 bijeenkomst voor *Bulgarije* op 21 april jl.

Stabiliteits Pakt voor Zuid-Oost Europa

In de marge van de viering van het 50-jarig bestaan van de Raad van Europa, had de eerste ondergetekende op 5 mei j.l. in Londen ontmoetingen met zijn ambtgenoten van *Macedonië*, *Albanië* en *Hongarije* alsmede met de Plaatsvervangend Minister van Buitenlandse Zaken van *Kroatië*. Daarbij werd met name gesproken over het EU-initiatief te komen tot een Stabiliteits Pakt voor Zuid Oost Europa. Toegelicht werd dat dit Pakt een raamwerk moet worden waarbinnen projecten en samenwerking kunnen worden ontwikkeld ter bevordering van stabiliteit in de gehele regio. Gedacht wordt binnen het Pakt drie hoofdterreinen te onderscheiden: veiligheid, economie en goed bestuur. Op 27 mei a.s. vindt in Bonn een bijeenkomst plaats waarvoor, conform het Royaumont-formaat, alle betrokken landen en instellingen alsmede o.m. de internationale financiële instellingen, worden uitgenodigd.

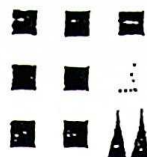
Grensoverschrijdende samenwerking, waaronder economische integratie, zal in het Pakt zowel middel als doel moeten worden. Ook Nederland meent dat bestendige regionale stabiliteit toenemende onderlinge samenwerking en integratie vergt. Vanuit de EU en andere landen en instellingen kan hiertoe concreet en productief worden bijgedragen middels investeringen, met name in de infrastructuur van de betrokken landen, naast uiteraard bijdragen op het gebied van veiligheid en goed bestuur.

Onder de landen in de regio, zo bleek in Londen, leven nu nog geen duidelijke, concrete ideeën over de invulling van het Pakt. Op dit moment is men gepreoccupeerd door de acute problemen die voortvloeien uit de humanitaire noodsituatie. Niettemin moet naar het oordeel van de Regering nu reeds worden gewerkt aan vormgeving en invulling van het Pakt, wil het gereed zijn wanneer de huidige crisis voorbij is. De betrokken landen stemmen daarmee in.

De Minister van Buitenlandse Zaken

De Minister van Defensie

Productie 11

Statement by the Chairman
on the conclusion of the meeting of the G 8 Foreign Ministers
on the Petersberg, 6 May 1999

1. The G 8 Foreign Ministers adopted the following general principles on the political solution to the Kosovo crisis:
 - Immediate and verifiable end of violence and repression in Kosovo;
 - Withdrawal from Kosovo of military, police and paramilitary forces;
 - Deployment in Kosovo of effective international civil and security presences, endorsed and adopted by the United Nations, capable of guaranteeing the achievement of the common objectives;
 - Establishment of an interim administration for Kosovo to be decided by the Security Council of the United Nations to ensure conditions for a peaceful and normal life for all inhabitants in Kosovo;
 - The safe and free return of all refugees and displaced persons and unimpeded access to Kosovo by humanitarian aid organizations;
 - A political process towards the establishment of an interim political framework agreement providing for a substantial self-government for Kosovo, taking full account of the Rambouillet accords and the principles of sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other countries of the region, and the demilitarization of the UCK;
 - Comprehensive approach to the economic development and stabilization of the crisis region.
2. In order to implement these principles the G 8 Foreign Ministers instructed their Political Directors to prepare elements of a United Nations Security Council resolution.
3. The Political Directors will draw up a roadmap on further concrete steps towards a political solution to the Kosovo crisis.
4. The G 8 Presidency will inform the Chinese government on the results of today's meeting.
5. Foreign Ministers will reconvene in due time to review the progress which has been achieved up to that point.

G8 Summit
Wirtschaftsgipfel
Cologne
Köln 1999

GESAMT SEITEN 01
TOTAL P. 01

10.05.99 MAA 09:50 (TX-RX NR 6606) 2000

Productie 12

Antwoorden op Kamervragen mevr. Vos en de heer Harrewijn
van 3 mei 1999

1 t/m 3. De NAVO betracht de grootst mogelijke zorgvuldigheid bij de voorbereiding en uitvoering van de luchtaanvallen. Militair-operationele procedures worden voortdurend geëvalueerd en zo mogelijk aangescherpt. Er wordt gewerkt met zo accuraat mogelijke informatie.

Ondanks de uitgebreide voorzorgsmaatregelen kan de aanwezigheid van burgers in de nabijheid van een doel nooit geheel worden uitgesloten. Ook door de inzet van andere middelen, lager vliegen of het opereren op andere tijden kunnen incidenten helaas niet volledig worden voorkomen. Het valt, mede in het licht van de intensivering van de luchtcampagne, helaas niet uit te sluiten dat zich incidenten blijven voordoen waarbij onbedoeld burgers slachtoffer worden.

De Regering betreurt het tragische voorval, waarbij burgerslachtoffers zijn gevallen bij een NAVO-aanval op een brug in Kosovo. Over een aanval op een ambulance op een andere brug is op dit moment niets bekend. De NAVO ontkent dat een tweede autobus is getroffen.

Mede naar aanleiding van recente voorvallen heeft de Regering er bij de NAVO op aangedrongen te bezien of middels aanvullende maatregelen nog meer kan worden gedaan om burgerslachtoffers te voorkomen.

4 en 5. De NAVO luchtaanval op de elektriciteitscentrale van Obrenovac is onderdeel van de intensivering van de luchtcampagne waartoe is besloten tijdens de NAVO-Top in Washington. Zij past in het streven van het bondgenootschap om de druk op de FRJ verder op te voeren.

Aanvallen zijn steeds gericht op objecten die deel uitmaken van de infrastructuur die Milosevic in staat stelt zijn militaire onderdrukkingscampagne in Kosovo voort te zetten. De doelen zijn in die zin niet beperkt tot objecten die een exclusieve militaire functie hebben. Het buiten gebruik stellen van dit soort infrastructuur kan dus ook gevolgen hebben voor de burgerbevolking. Door in te stemmen met de eisen van de internationale gemeenschap kan Milosevic op elk moment een einde maken aan de luchtaanvallen.

6. De berichtgeving over de inwerkingtrading van een volgende fase van de luchtaanvallen is onjuist, evenals de veronderstelling dat NAVO-woordvoerders dit zouden hebben verklaard.

Dome voorzitter van Tweede Kamer goedgekeurde versie 4/5/99

Vragen van de leden ^{V.B.} Vos en Harrewijn (beiden GroenLinks) aan de Ministers van Buitenlandse zaken en Defensie, dd. 3 mei 1999.

1. Kunt u nadere informatie verschaffen over de aanval op een brug in Kosovo waarbij een bus met passagiers is getroffen? Wat is de oorzaak van het feit dat opnieuw een luchtaanval werd uitgevoerd op het moment dat er zich burgers bevonden op of nabij het doel? Hoe is het verder mogelijk dat bij een vervolgaanval op een andere brug in dezelfde weg vervolgens een ambulance werd getroffen?
2. Kan het per ongeluk treffen van burgers op bruggen en wegen voorkomen worden door de inzet van andere middelen, het opereren op andere tijden of door lager te vliegen? Zo ja, waarom wordt dit niet gedaan?
3. Is de Nederlandse regering bereid om haar grote zorg over de tragische gebeurtenissen in de richting van de NAVO kenbaar te maken en aan te dringen op veel grotere zorgvuldigheid bij het uitvoeren van luchtaanvallen?
4. Waarom is? ~~Was de elektriciteitscentrale van Obrenovac~~ ~~wordt~~ gisteren gebombardeerd. ~~Wat~~ Welke militair doel werd met dit bombardement beoogd?
5. Welke risico's zijn naar uw oordeel verbonden aan het bombarderen van elektriciteitscentrales? Deelt u de mening dat dit soort bombardementen grote gevolgen heeft voor de burgerbevolking en kan leiden tot een zeer chaotische en onbeheersbare situatie?
6. Is, zoals NAVO-woordvoerders in Brussel volgens diverse media hebben meegedeeld met de nieuwe aanvalsgolf van afgelopen weekend fase drie ingegaan? Zo ja, waarom is de Kamer niet geconsulteerd hierover conform de toezeggingen van de regering? Zo nee, hoe is het dan mogelijk dat NAVO-woordvoerders hebben verklaard dat fase 3 is ingegaan?
7. Bent u bereid om deze vragen met spoed, uiterlijk morgen, te beantwoorden?

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK 's-GRAVENHAGE
Sector Civiel Recht - President

Vonnis in kort geding van 7 april 1999,
gewezen in de zaak met rolnummer KG 99/339 van:

1. Aleksander Danikovic, wonende te Belgrado,
 2. Radomir Zivkovic, wonende te Belgrado,
 3. Vladimir Kostic, wonende in Jagodina,
 4. Filip Gavric, wonende in Belgrado,
 5. Vlasta Djurinic, wonende te Pristina,
 6. Goran Vasic, wonende te Pristina,
 7. Milorad Seslija, wonende te Ajvalija
 8. Mija Seslija, wonende te Ajvalija,
 9. Mile Migailovic, wonende te Vucak,
- voornoemde steden alle gelegen in de Republiek Servië,
eisers,
procureur mr. A.B.B. Beelaard,
advocaat mr. N.M.P. Steijnen te Zeist,

tegen:

De Staat der Nederlanden,
(Ministeries van Defensie en Buitenlandse Zaken),
zetelende te 's-Gravenhage,
gedaagde,
procureur mr. G.J.H. Houtzagers.

1. De feiten

Op grond van de stukken en het verhandelde ter zitting van 29 maart 1999 wordt in dit geding van het volgende uitgegaan.

- De Nederlandse regering heeft ten aanzien van deelname door Nederland aan militaire luchtacties van de NAVO tegen de Federale Republiek Joegoslavië, hierna te noemen 'de FRJ', besloten dat een dergelijke participatie verantwoord is indien tenminste aan de volgende voorwaarden wordt voldaan: Het moet duidelijk zijn dat een besluit tot ACTORD (Activation Orders) door de gehele NAVO wordt ondersteund en dat een zo groot mogelijke meerderheid van de bondgenoten ook actief aan de operaties meedoet, hetgeen impliceert dat er binnen de NAVO ook overeenstemming moet bestaan over de legitimiteit van een militair optreden.
- In de brief van de Ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie van 13 oktober 1998 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer staat -onder meer- vermeld: "Vanochtend heeft de NAVO-raad eenstemmig besloten de militaire autoriteiten te machtigen Activation Orders voor luchtacties tegen de FRJ uit te vaardigen(..)"
- Bij brief van 24 maart 1999 hebben de Ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer medegedeeld dat Secretaris Generaal Solana, na constatering door de NAVO-raad dat alle mogelijkheden om met diplomatieke

- middelen een oplossing voor Kosovo te bereiken waren uitgeput, opdracht heeft gegeven tot uitvoering van luchtacties over te gaan,
- Sedert 24 maart 1999 worden luchtaanvallen op de FRJ uitgevoerd, waaraan ook vliegtuigen van de Koninklijke Landmacht deelnemen.
 - Bij uitspraak van de President in Kort Geding van deze rechtbank van 18 maart 1999 zijn de door een tweetal Nederlandse verenigingen en de stichting Stichting Tribunaal voor de Vrede, alsmede 139 burgers uit diverse landen waaronder de republiek Servië, ingestelde vorderingen, strekkende tot (onder meer) een verbod aan de Staat jegens de FRJ oorlogsgeweld toe te passen, daarmee te dreigen, of in NAVO-verband aan die toepassing of dreiging mee te werken en bedoeld oorlogsgeweld politiek en militair te steunen, afgewezen. De afwijzing was onder meer gebaseerd op de onmogelijkheid van eisers zich tegenover de Staat op de bepaling in artikel 2 lid 4 van het Handvest van de VN te beroepen. Tegen dit vonnis is hoger beroep aangetekend.

2. De vorderingen, de gronden daarvoor en het verweer

- 2.1. Eisers vorderen bij vonnis, uitvoerbaar bij voorraad, gedaagde te bevelen zich met onmiddellijke ingang te onthouden van (deelname aan) verder oorlogsgeweld tegen de FRJ, alsmede de NAVO-bondgenoten er terstond van in kennis te stellen dat Nederland zich van verder geweld jegens de FRJ onthoudt, met veroordeling van gedaagde in de kosten van dit geding.
- 2.2. Daartoe voeren zij onder meer het volgende aan.
- Gedaagde handelt onrechtmatig jegens eisers door in NAVO-verband luchtaanvallen op de FRJ uit te voeren. De verantwoordelijkheid voor het handelen van de NAVO moet worden toegerekend aan de verschillende lidstaten zodat gedaagde zelf verantwoordelijk en aansprakelijk is voor elk NAVO-optreden dat in strijd is met het internationale recht. Dat het hier gaat om onrechtmatig handelen wordt als volgt toegelicht:
 - Er is sprake van grootscheepse veelvoudige schendingen van het internationaal recht. Naar volkenrechtelijk gewoonterecht van dwingende aard is het gebruik van geweld jegens andere staten -en daarmee tegen eisers- verboden. De uitzonderingen op dit agressieverbod, verwoord in het handvest van de VN -kort gezegd- zelfverdediging en handelen op instigatie van de Veiligheidsraad, doen zich hier niet voor.
 - De interpretatie door gedaagde van Veiligheidsraadsresolutie 1199 en Hoofdstuk VII van het Handvest van de Verenigde Naties is malafide. Gedaagde heeft geen deugdelijke grondslag voor het geweld aangevoerd. Het geweld is derhalve onrechtmatig.
 - Het uitvoeren van onrechtmatig oorlogsgeweld is een misdrijf tegen de vrede. Zo gedaagde van mening is dat zijn optreden niet onrechtmatig is rust bij hem de bewijslast.
 - Ingevolge geldende jurisprudentie komt, ondanks de beleidsvrijheid waar gedaagde zich in dit soort aangelegenheden stelselmatig op beroept, aan de rechter de bevoegdheid toe het beleid van gedaagde op rechtmatigheid te toetsen.
 - De situatie thans is een andere dan die ten tijde van het voornoemde

vonnis van 18 maart 1999:

- Anders dan toen is er thans sprake van een oorlogssituatie; eisers zijn gemobiliseerde soldaten, die voor hun leven vrezen.
- Ook indien als een gegeven moet worden aangenomen dat aan de diverse bepalingen in de verdragen geen rechtstreekse werking jegens burgers kan worden toegekend betekent dit nog niet dat aan de achterliggende normen van volkenrechtelijk gewoonterecht met een jus cogens karakter evenmin zelf bindende werking kan worden toegekend.
- De wet op het Oorlogsstrafrecht is thans wel aan de orde.
- In het vonnis van 18 maart is niet gereflecteerd op het beroep ten aanzien van het toepassen van disproportioneel oorlogsgeweld.

2.3. Gedaagde voert als volgt verweer.

- Het gestelde ontbreken van een juridisch deugdelijke grondslag voor het gebruik van oorlogsgeweld in NAVO-verband is tijdens de behandeling van de zaak die leidde tot het voornoemde vonnis van 18 maart 1999 betwist en uitvoerig besproken. Thans is de situatie bereikt dat diplomatieke maatregelen om tot een vreedzame oplossing voor Kosovo te komen zijn uitgeput. Door de Servische opstelling zijn de luchtaanvallen noodzakelijk geworden. Dat is het oordeel van de Nederlandse regering, dat -bijna unaniem- wordt gedeeld door de Tweede Kamer. De lidstaten van de NAVO zijn unaniem van oordeel dat een militair optreden in NAVO-verband gerechtvaardigd is met het oog op naleving van Veiligheidsraadsresolutie 1199.
- Met betrekking tot de normschending wordt in feite thans hetzelfde aangevoerd als in de vorige procedure; immers de vraag of een norm is vastgelegd in een verdrag of voortvloeit uit gewoonterecht dat behoort tot het zogenaamde jus cogens is niet relevant; het gaat om de vraag of die norm, gezien haar inhoud en strekking, een ieder verbindt als bedoeld in artikel 93 van de Grondwet. Dat betekent dat thans exact dezelfde vraag aan de orde is als waarover is beslist in het vonnis van 18 maart 1999. Dat wordt niet anders doordat eisers militairen zijn in werkelijke dienst van het Joegoslavische leger.
- Zelfs als er sprake zou zijn van schending van het agressieverbod, quod non, leidt zulks niet automatisch tot de conclusie dat er sprake zou zijn van een schending van het humanitaire oorlogsrecht. Eventuele schending van humanitair oorlogsrecht dient geïndividualiseerd te worden; geen van eisers heeft omstandigheden aangevoerd waaruit jegens hem of haar van schending terzake zou kunnen blijken.

3. Beoordeling van het geschil

3.1. Eisers hebben ter zitting gesteld dat de vordering beheerst wordt door Nederlands recht, hetgeen door gedaagde niet is weersproken. Partijen hebben, naar wordt aangenomen, aldus voor de toepasselijkheid van Nederlands recht gekozen.

3.2. Dat het beleid van gedaagde door de rechter op rechtmatigheid mag worden

getoetst is in beginsel juist.

De vraag of gedaagde rechtmatig handelt, derhalve of het besluit van gedaagde om in NAVO-verband te participeren aan het oorlogsgeweld tegen de FRJ op een juridisch deugdelijke grondslag is gebaseerd, komt aan de orde als is komen vast te staan dat aan de volkenrechtelijke normen, waarvan in casu wordt gesteld dat zij worden geschonden, door burgers rechtstreeks rechten kunnen worden ontleend.

Eisers stellen dat gedaagde inbreuk maakt op normen die voortvloeien uit het volkenrechtelijk gewoonterecht, welke normen tot het jus cogens behoren en onafhankelijk van het Handvest van de VN overal en altijd gelden. Zij wijzen daarvoor naar art. 3 van Protocol II bij de Verdragen van Genève. In wezen gaat hier echter om dezelfde normen als in het Handvest van de VN vastgelegd, te weten het geweldsverbod, en het interventieverbod. Deze normen betreffen, ook als zij tot het volkenrechtelijke jus cogens gerekend moeten worden, gezien hun inhoud en strekking in elk geval de betrekkingen tussen staten onderling.

- 3.3. De vraag is nu of burgers aan genoemde normen ook rechtstreeks rechten kunnen ontleen. In NJ 1991, nr 248 is de Hoge Raad de beantwoording van deze vraag uit de weg gegaan. Hij heeft in het midden gelaten of aan "alle regels van internationaal recht waarop SVK zich ... heeft beroepen, door burgers rechtstreeks rechten kunnen worden ontleend." Daarbij had de Hoge Raad veronderstellenderwijs aangenomen dat SVK zich ook op het in art. 2 lid 4 van het Handvest neergelegde verbod had beroepen. Dat beroep werd verworpen omdat het verbod in samenhang met het recht op zelfverdediging moest worden begrepen en in dit geval van zelfverdediging sprake was.
- 3.4. Verder is in evengenoemd arrest onderzocht of er sprake was van strijd met het grondrecht op leven, zoals gewaarborgd in art. 2 EVRM en art. 6 IVBP. Ook eisers beroepen zich op deze artikelen. De HR oordeelde dat daarvan in het concrete geval geen sprake was.
- 3.5. Bij deze stand van de jurisprudentie moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat onder omstandigheden aan het in het Handvest neergelegde verbod tot agressie en tot non interventie rechtstreekse werking wordt toegekend. Een argument hiervoor lijkt ook art. 15 lid 2 EVRM te verschaffen, dat afwijking van art. 2 EVRM niet toestaat behalve ingeval van dood als gevolg van "rechtmatige oorlogshandelingen". In het hierna volgende wordt veronderstellenderwijs aangenomen dat aan de evengenoemde verboden rechtstreekse werking toekomt.
- 3.6. Daarbij wordt aangetekend dat, anders dan eisers kennelijk menen, aan het vonnis in kort geding van 18 maart 1999 geen gezag van gewijsde toekomt, aangezien in deze zaak andere eisers optreden.
- 3.7. Nederland neemt momenteel deel aan luchtaanvallen op het grondgebied van de FRJ. Eisers zullen, afhankelijk van de plaats waar zij als militairen van het leger van de FRJ worden ingezet, kans lopen blootgesteld te worden aan deze luchtaanvallen. In zoverre bestaat de mogelijkheid dat hun recht op leven wordt aangetast. Een dergelijke aantasting kan gerechtvaar-

digd zijn indien sprake is van rechtmatige oorlogshandelingen.

3.8. In dit verband heeft gedaagde zich beroepen op resolutie 1199 van de Veiligheidsraad. Deze resolutie legitimeert gedaagdes militair optreden. De eisen die de Veiligheidsraad in deze resolutie stelt zijn gebaseerd op Hoofdstuk VII van het Handvest. In deze resolutie wordt de situatie in Kosovo niet langer als interne aangelegenheid beschouwd. De militaire actie beoogt prompte naleving van resolutie 1199. Het gaat niet om een strafexpeditie. De uitvoering wordt geautoriseerd door de NAVO-raad. Alles is er op gericht door de actie de gewelddadigheden in Kosovo te beëindigen. De deelname aan het militair optreden wordt door de overgrote meerderheid van de Tweede Kamer gesteund. Tot zover, kort weergegeven, gedaagde.

3.9. Overwogen wordt dat resolutie 1199 onder meer inhoudt:

"Gravely concerned at the recent intense fighting in Kosovo and in particular the excessive and indiscriminate use of force by Serbian security forces and the Yugoslav Army which have resulted in numerous civilian casualties and, according to the estimate of the Secretary-General, the displacement of 230.000 persons from their homes.

(...)

Acting under Chapter VII of the Charter of the United Nations,

(...)

4. Demands further that the Federal Republic of Yugoslavia, in addition to the measures called for under resolution 1160 (1198), implement immediately the following concrete measures towards achieving a political solution in Kosovo as contained in the Contact Group statement of 12 June 1998:

(a) cease all action by the security forces affecting the civilian population and order the withdrawal of security units used for civilian repression;

(...)

(c) facilitate, in agreement with the UNHCR and the international Committee of the Red Cross (ICRC), the safe return of refugees and displaced persons to their homes and allow free and unimpeded access for humanitarian organizations and supplies to Kosovo;

(...)

Notes, in this connection, the commitments of the President of the Federal Republic of Yugoslavia, in his joint statement with the President of the Russian Federation of 16 June 1998:

(a) to resolve existing problems by political means on the basis of

equality for all citizens and ethnic communities in Kosovo;

(b) not to carry out any repressive actions against the peaceful population;

(...)

(e) to facilitate the unimpeded return of refugees and displaced persons under programmes agreed with the UNCR and the ICHR, providing State aid for the reconstruction of destroyed homes;

(...)

16. Decides, should the concrete measures demanded in this resolution and resolution 1160 (1998) not be taken, to consider further action and additional measures to maintain and restore peace and stability in the region."

- 3.10. Resolutie 1199 is genomen op basis van de bepalingen in Hoofdstuk VII van het Handvest. Dit hoofdstuk staat de mogelijkheid van het ondernemen van militaire actie toe, zij het dat daartoe dan besloten dient te worden door de Veiligheidsraad.
- 3.11. In dit kort geding wordt aangenomen dat de FRJ niet is overgegaan tot het onmiddellijk staken van repressieve acties tegen de bevolking van Kosovo en evenmin de terugkeer van vluchtelingen heeft mogelijk gemaakt. Integendeel, de repressie tegen de burgerbevolking is onverminderd doorgegaan en de vluchtelingenstroom is sinds begin van dit jaar alleen maar toegenomen.
- 3.12. De omstandigheid dat niet de Veiligheidsraad, maar de NAVO-raad vervolgens heeft besloten tot het ondernemen van militaire acties teneinde de FRJ te bewegen tot naleving van de resolutie 1199 kan niet op voorhand als onrechtmatig worden aangemerkt, ook al brengt dit voor eisers een zeker risico met zich mee voor hun recht op leven. Bij de huidige stand van zaken kan niet worden beoordeeld of er sprake is van disproportioneel oorlogsgeweld
- 3.13. Het beroep op de Wet Oorlogsstrafrecht gaat niet op. Deze wet ziet op misdrijven gepleegd door natuurlijke personen. Ook het beroep op Protocol I bij de verdragen van Genève van 12 augustus 1949 faalt, daar eisers geen concrete omstandigheden hebben aangevoerd, waaruit kan blijken dat er ten opzichte van hen persoonlijk sprake zou zijn van een schending van het humanitaire oorlogsrecht.
- 3.14. Het voorgaande leidt tot de conclusie dat het gevorderde moet worden afgewezen. Eisers worden, als de in het ongelijk gestelde partij, veroordeeld in de kosten van dit geding.

4. Beslissing

De President:

Wijst het gevorderde af.

Veroordeelt eisers in de kosten van dit geding, tot dusverre aan de zijde van gedaagde begroot op f 1.950,--, waarvan f 400,-- aan griffierecht.

Aldus gewezen door mr. Von Maltzahn en uitgesproken ter openbare zitting van 7 april 1999 in tegenwoordigheid van de griffier.

md

Mr. A.B.B. Beelaard
op heden 7-4-'99

